

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Eurooppa 2020 -strategia

Suomen kansallinen ohjelma,
kevät 2011

14a/2011

Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Eurooppa 2020 - strategia

Suomen kansallinen ohjelma,
kevät 2011

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
PL 28 (Snellmaninkatu 1 A) 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 09 16001 (vaihte)
Internet: www.vm.fi
Taitto: Anitta Heiskanen/VM-julkaisutiimi

Juvenes Print
Tampereen Yliopistopaino Oy, 2011

Kuvailulehti

Julkaisija ja julkaisu-aika	Valtiovarainministeriö, huhtikuu 2011	
Tekijät	Valtiovarainministeriö kansantalousosasto	
Julkaisun nimi	Eurooppa 2020 – strategia Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011	
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	Julkaisun kieliversiot: ruotsi: Europa 2020 –strategin, Finlands nationella program, våren 2011 (14b2011) englanti: Europe 2020 Strategy – Finland’s Draft National Programme, Spring 2011 (14c/2011)	
Asiasanat	Eurooppa 2020 – strategia, talouspolitiikka, työllisyys, tutkimus- ja kehitys, ilmasto, koulutus, köyhyysriski	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtiovarainministeriön julkaisuja 14a/2011	
Julkaisun myynti/jakaja	Julkaisu on saatavissa pdf-tiedostona osoitteesta www.vm.fi/julkaisut . Samassa osoitteessa on ohjeet julkaisun painetun version tilaamiseen.	
Painopaikka ja -aika	Juvenes Print, Tampereen Yliopistopaino Oy 2011	
ISBN 978- 952-251-164-5 (nid.) ISSN 1459-3394 (nid.) ISBN 978- 952-251-165-2 PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	Sivuja 53	Kieli Suomi
Tiivistelmä <p>Eurooppa-neuvosto päätti kesäkuussa 2010 uudesta talous- ja työllisyysstrategiasta. Vuoteen 2020 ulottuvan Eurooppa 2020 – strategian visiona on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Strategian tavoitteet koskevat työllisyyttä, tutkimus- ja kehitysmenoja, ilmasto, koulutusta ja köyhyyden vähentämistä. Jokainen jäsenmaa asettaa vastaavat kansalliset tavoitteet.</p> <p>Jäsenmaiden kansallista päätöksentekoa arvioidaan vuoden 2011 alussa käynnistyneen euroop-palaisen ohjauksjakson puitteissa. Jäsenmaat raportoivat toiminnastaan huhtikuussa ja EU antaa kesäkuussa maakohtaisia ohjeita, jotka on huomioitava myös kansallisten budjettien valmistelussa.</p> <p>Kansallisessa ohjelmassa kuvataan keskipitkän aikavälin näkymät Suomessa yhdenmukaisesti va-kausohjelman kanssa. Suomen tavoitteena on vuoteen 2020 mennessä nostaa työllisyysaste 78 prosenttiin, pitää tutkimus- ja kehitysmenot vähintään 4 prosentissa bruttokansantuotteesta, saavuttaa EU:ssa sovitut ilmasto- ja energiavoitteet, nostaa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 42 prosenttiin, pitää koulupudokkaiden osuus alle 8 prosentissa sekä vähentää köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien määrää. Suomen asettamat tavoitteet ylittävät EU-tasolla sovitut tavoitteet.</p> <p>Ohjelmassa määritellään myös kasvun ja työllisyyden edellytykset ja esteet. Tavoitteena on varmis-taa julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys, vähentää tuotantorakenteen keskittyneisyyttä, hyö-dyntää työvoimaa täysimääräisesti ja lisätä kilpailua.</p> <p>Ohjelmassa esitetään ne hallituksen päättämät toimenpiteet, joilla kansalliset tavoitteet voidaan saavuttaa ja kasvun esteet poistaa.</p>		

Presentationsblad

Utgivare och datum	Finansministeriet, april 2011	
Författare	Finansministeriets ekonomiska avdelningen	
Publikationens titel	Eurooppa 2020 – strategia Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011	
Publikationens andra versioner	Publikationens språkversioner: Swedish: Europa 2020 –strategin, Finlands nationella program, våren 2011 (14b2011) engelska: Europe 2020 Strategy – Finland's Draft National Programme, Spring 2011 (14c/2011)	
Nyckelord		
Publikationsserie och nummer	Finansministeriet publikationer 14b/2011	
Publikationsform och plats	Publikationen finns i pdf-format på www.finansministeriet.fi/publikationer . Där finns även anvisningar för beställning av tryckversionen	
ISBN 978- 952-251-164-5 (hft.) ISSN 1459-3394 (hft.) ISBN 978- 952-251-165-2 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	Sidor 53	Språk svenska

Sammandrag

Europeiska rådet beslutade i juni 2010 om en ny ekonomi- och sysselsättningsstrategi. Visionen i Europa 2020-strategin som sträcker sig till år 2020 är en intelligent, hållbar och engagerande ekonomisk tillväxt. Målsättningarna i strategin gäller sysselsättning, forsknings- och utvecklingsutgifter, klimatet, utbildning och minskning av fattigdom. Varje medlemsland ska sätta upp motsvarande nationella mål.

Det nationella beslutsfattandet i medlemsländerna ska utvärderas inom ramen för den europeiska styrperioden som inleddes vid ingången av 2011. Medlemsländerna ska rapportera om sin verksamhet i april och i juni ska EU sedan ge landspecifika anvisningar som ska iakttas även vid beredningen av de nationella budgetarna.

Det nationella programmet beskriver i enlighet med stabilitetsprogrammet de medelfristiga utsikterna för Finland. Finland har som mål att höja sysselsättningsgraden till 78 procent före 2020, att hålla forsknings- och utvecklingsutgifterna på åtminstone 4 procent av bruttonationalprodukten, att uppnå de energi- och klimatmål som överenskommits inom EU, att höja antalet högskoleexaminerade till 42 procent, att hålla andelen av skolavbrytare under 8 procent samt att minska på antalet människor som hotas av fattigdom och utslagning. De mål som Finland satt upp överskrider de mål som överenskommits på EU-nivå.

Förutsättningarna och hindren för tillväxt och sysselsättning definieras också i programmet. Målet är att säkerställa den offentliga ekonomins långfristiga hållbarhet, att minska på produktionsstrukturens koncentration, att utnyttja arbetskraften fullt ut samt att öka på konkurrensen.

Programmet redogör för de åtgärder som regeringen beslutat om i syfte att uppnå de nationella målen samt att eliminera tillväxthinder.

Fact sheet

Publisher and date	Ministry of Finance, 2011	
Author(s)	Economics Department	
Title of publication	Eurooppa 2020 – strategia Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011	
Parts of publication/ other versions released	The publication 's language versions: Swedish: Europa 2020 –strategin, Finlands nationella program, våren 2011 (14b/2011) English: Europe 2020 Strategy – Finland's Draft National Programme, Spring 2011 (14c/2011)	
Publications series and number	Ministry of Finance publications 14c/2011	
Publication format and availability	The publication can be accessed in pdf-format at www.financeministry.fi	
ISBN 978- 952-251-169-3 (nid.) ISSN 1459-3394 (nid.) ISBN 978- 952-251-169-0 (pdf) ISSN 1797-9714 (pdf)	No. of pages 53	Language English
<p>Abstract</p> <p>The European Council adopted a new strategy for employment and economic policy in June 2010. The Europe 2020 Strategy's vision is smart, sustainable and inclusive economic growth. The objectives covered in the Strategy include employment, research and development funding, climate issues, education matters and reducing poverty. The Member States also prepare national targets for the Europe 2020 Strategy.</p> <p>The national decision-making of the Member States is evaluated by means of the European Semester, which was launched in January 2011. The Member States report on their activities in April and in June the EU gives the Member States country-specific, concrete recommendations, which must also be taken into account when formulating national budgets.</p> <p>Finland's national programme describes the medium-term outlook in Finland in concordance with the Stability Programme. Finland's targets are to raise the employment rate to 78 per cent by 2020, maintain the ratio of R&D funding at a minimum of 4 per cent of GDP, reach the climate and energy targets agreed in the EU, raise the proportion of people with tertiary level education to 42 per cent, keep the proportion of early school leavers below 8 per cent and reduce the number of people living at risk of poverty and social exclusion. Finland's national targets exceed those set at the EU level.</p> <p>The national programme also specifies the prerequisites for growth and employment and describes existing barriers. The aim is to safeguard long-term sustainability of public finances, reduce centralisation of the production structure, tap into labour potential to the full extent and boost competition.</p> <p>This national programme presents those Government decisions that make it possible to achieve the national targets and help remove barriers to growth.</p>		

Esipuhe

Eurooppa-neuvosto hyväksyi Eurooppa 2020 -strategian kesäkuussa 2010. EU:n nähtiin tarvitsevan kasvun ja työllisyyden lisäämiseksi strategian, joka perustuu tehostettuun talouspolitiikan koordinointiin. Strategian visiona on älykäs, kestävä ja osallistava talouskasvu.

Talous- ja rahoitusasianneuvosto hyväksyi vuoden 2010 syyskuussa talouspolitiikan koordinaatiota tehostavan Eurooppalaisen ohjausjakson. Komissio antaa vuosittain tammikuussa kasvuselvityksen, jonka perusteella Eurooppa-neuvosto määrittelee maaliskuussa tärkeimmät talouspoliittiset haasteet. Eurooppa-neuvosto antaa sen jälkeen jäsenmaille strategista ohjausta. Huhtikuussa jäsenmaat raportoivat talous- ja työllisyyspolitiikastaan EU:lle vakaustai lähentymisohjelmalla ja kansallisella Eurooppa 2020-ohjelmalla. Näissä ohjelmissa on otettu huomioon Eurooppa-neuvoston antama ohjaus. Kesäkuussa neuvosto antaa jäsenmaille maakohtaisia, konkreettisia ohjeita, jotka on huomioitava myös kansallisten budjettien valmistelussa. Eurooppalainen ohjausjakso käynnistyi komission tammikuussa 2011 antamalla kasvuselvityksellä. Eurooppa-neuvosto vahvisti maaliskuussa 2011 euromaiden sopimuksen vahvemmasta talouspolitiikan koordinoinnista kilpailukyvyyn ja lähentymisen edistämiseksi. Sopimuksen edellyttämät toimet tullaan sisällyttämään kansallisiin ohjelmiin.

Syksyllä 2010 annetun kansallisen ohjelmaluonnoksen ja nyt annettavan ohjelman linjaukset perustuvat pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen neuvottelutulokseen, edellisen hallituksen ohjelmaan ja sen välitarkasteluun, hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen Kestävän talouskasvun ja työllisyyden ohjelmaan sekä muihin hallitusten tekemiin periaatepäätöksiin.

Ohjelmaan sisällytetyt kehittämistoimenpiteet toteutetaan kulloinkin voimassa olevan valtiontalouden kehyspäätöksen puitteissa.

Huhtikuun eduskuntavaalien jälkeen muodostettava hallitus antaa tarkennettuna ohjelman sen jälkeen, kun syksyn kehyspäätös on annettu eduskunnalle. Tässä ohjelmassa huomioidaan hallitusohjelmassa ja sen jälkeen tehdyt linjaukset ja päätökset. Ohjelmassa esitetään mahdollisuuksien mukaan yksityiskohtaisia toimenpiteitä ja niiden budjettivaikutuksia.

Sisällys

Esipuhe	9
1 Keskipitkän aikavälin taloudelliset näkymät Suomessa	13
2 Kasvun ja työllisyyden edellytykset ja esteet	17
2.1 Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyuden varmistaminen ..	17
2.2 Tuotantorakenteen keskittyneisyyden vähentäminen.....	19
2.3 Työvoiman täysimääräinen hyödyntäminen	22
2.4 Kilpailun lisääminen.....	24
3 Kansalliset tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi	25
3.1 Työllisyysasteen nostaminen 78 prosenttiin	25
3.2 Tutkimus- ja kehitysmenot vähintään 4 prosentin tasolle	27
3.3 EU:n taakanjakosopimuksen mukaiset ilmasto- ja energiatavoitteet	28
3.4 Korkeakoulutuksen saaneiden osuuden nostaminen 42 prosenttiin ja koulupudokkaiden osuuden alentaminen 8 prosenttiin.....	30
3.5 Köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien lukumäärän vähentäminen.....	32
Liite 1 Eurooppa-neuvoston vuonna 2010 Eurooppa 2020 - strategialle hyväksymät tavoitteet	35
Liite 2 Suomen kasvua haittaavat pullonkaulat	37
Liite 3 Talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat	39
Liite 4 Talouspolitiikan koordinaatio	45

1 Keskipitkän aikavälin taloudelliset näkymät Suomessa

Suomen kansantalouden kehitys 1990-luvun laman jälkeen oli menestystarina. Kokonaistuotannon pitkä nousukiito katkesi kuitenkin jyrkästi vuoden 2008 lopulla. Suomen kaltaisella pienellä avoimella taloudella ei tässä tilanteessa ollut juuri mahdollisuuksia suojautua äkillistä, globaalia kysyntäshokkia vastaan. Kansainvälinen talouskriisi vaikutti Suomen talouteen erittäin nopeasti ja voimakkaasti.

Vuonna 2009 kokonaistuotanto aleni 8 prosenttia eli noin kaksi kertaa enemmän kuin EU:ssa keskimäärin. Julkinen talous kääntyi ylijäämäisestä alijäämäiseksi, vienti väheni viidenneksen ja yksityiset investoinnit alenivat yli 17 prosenttia.

Historiallisen syvästä taantumasta irtaannuttiin suunnitelmallisesti. Finanssipolitiikan mitoituksessa korostui huoli työllisyydestä ja taloudellisesta toimeilaisuudesta. Hallitus vastasi nopeasti heikentyneeseen talustilanteeseen elvyttävillä toimenpiteillä, joilla pidettiin yllä kuluttajien luottamusta. Työvoima- ja koulutuspolitiikkaa vahvistamalla rajoitettiin työttömyyden lisääntymistä ja luotiin edellytyksiä tulevalle kasvulle. Valitun talouspolitiikan linjan ansiosta työttömyys on pysynyt selvästi alhaisempana kuin 1990-luvun lamavuosina.

Vuonna 2010 Suomen talous lähti kasvuun viennin ja kotimaisen kysynnän tukemana. Kansantalous kasvoi 3,1 prosenttia ja vuonna 2011 kasvua arvioidaan kertyvän 3,6 prosenttia.

Taantuman ja sen vaikutusten lievittämiseksi harjoitetun talouspolitiikan seurauksena valtiontalouden ja koko julkisen talouden rahoitusasema on kuitenkin heikentynyt merkittävästi. Julkinen talous on entistä haavoittuvammassa asemassa vastaanottamaan väestön ikääntymisestä aiheutuvat menopaineet ja veropohjan kapenemisen.

Määräaikaisten tai kertaluonteisten elvytystoimien vaikuttavuus ja kustannukset kohdentuvat pääosin vuosille 2009–2011. Vuoden 2011 aikana otetaan ensimmäiset askeleet kohti julkisen talouden tasapainottamista. Välillisten verojen korottamisen myötä finanssipolitiikka muuttuu elvyttävästä kiristävään suuntaan.

Verotuksen painopistettä on siirretty työn verottamisesta kohti kulutuksen ja ympäristön verottamista. Vuoden 2010 heinäkuun alusta yleinen arvon-

lisäverokanta korotettiin 22 prosentista 23 prosenttiin ja alempia verokantoja korotettiin prosenttiyksiköllä. Vuoden 2011 alusta ansiotulojen veroperusteita lievennettiin 446 miljoonalla eurolla. Lämmitys- ja voimalaitospolttoaineiden verotusta korotettiin siten, että valtion verotulot lisääntyvät 730 miljoonalla eurolla. Makeisille ja jäätelölle säädettiin valmistevero ja virvoitusjuomien sekä jätteiden veroja korotettiin. Hallituksen asettama verotuksen kehittämistyöryhmä esitti joulukuussa 2010 jättämässään mietinnössä, että painopistettä siirrettäisiin jatkossakin maltillisesti työn verotuksesta kulutusverotukseen. Näin tuettaisiin työn tarjontaa, työllisyyttä ja tuottavuuskehitystä.

Talouskasvun arvioidaan vaimenevan asteittain vuoteen 2015 mennessä noin 2 prosenttiin potentiaalisen tuotannon kasvun hidastuessa. Potentiaalisen tuotannon kasvu on lähes pelkästään kokonaistuottavuuden varassa, sillä työpanos supistuu ja pääomakannan arvioidaan kasvavan vain vähän. Tuotannon kasvun edellytyksiä heikentävät talouden rakennemuutos, väestön ikääntyminen sekä tuotannon siirtyminen lähemmäs markkinoita ja halvemmän tuotannon maihin. Vuosina 2011–2015 kasvu on keskimäärin 2,5 prosenttia vuodessa.

Työllisyystilanne paranee keskipitkällä aikavälillä ja työpaikkojen määrä kasvaa. Väestön ikääntyminen kiristää kuitenkin työmarkkinoita kuluvan vuosikymmenen aikana; työikäisen väestön määrä alkoi supistua jo vuonna 2010 ja vähenee vuoteen 2015 mennessä 90 000 hengellä. Tämän seurauksena työllisten määrän kasvun arvioidaan tasaantuvan, vaikka osallistumisasteet vahvistuvat. Väestön ikääntymisen johdosta 20 – 64-vuotiaiden työllisyysasteen arvioidaan nousevan vuonna 2015 yli 76,1 prosentin samalla kun työttömyysaste laskee alle 7 prosentin. Tuottavuuden kasvun oletetaan hidastuvan alle 2 prosentin, koska tuotantorakenne on aiempaa palveluvaltaisempi. Kuluttajahintojen arvioidaan kohoavan maltillisesti.

Talouden elpyminen vahvistaa julkista taloutta, mutta vuonna 2015 se on kuitenkin edelleen alijäämäinen ilman uusia kasvua tukevia ja julkista taloutta vahvistavia toimenpiteitä.

Valtiovarainministeriön arvion mukaan ikäsidonnaiset julkiset menot kasvavat lähivuosikymmeninä 6 prosenttiyksikköä bruttokansantuotteesta vastaavalla määrällä. Vuonna 2010 tehtyjen laskelmien mukaan väestön ikääntyminen ja talouden kasvupotentiaalinen väheneminen edellyttäisivät julkisen talouden rakenteellista ylijäämää, joka vastaa 4 prosenttia bruttokansantuotteesta. Nykyisellä kokonaisveroasteella julkisen velan osuus bruttokansantuotteesta ei tällöin pidemmälläkään aikavälillä ylittäisi 60 prosentin rajaa.

Keskeisiä tunnuslukuja

	2008*	2009*	2010**	2011**	2012**	2013**	2014**	2015**
BKT, määrän muutos, %	0,9	-8,2	3,1	3,6	2,7	2,4	2,1	1,9
Potentiaalisen tuotannon kasvu	2,7	1,5	1,8	1,8	1,7	1,5	1,3	1,2
Työttömyysaste	6,4	8,3	8,4	7,6	7,2	6,9	6,5	6,3
Työllisyysaste (20 - 64 vuotiaat)	75,5	73,3	72,8	74,5	75,0	75,8	75,9	76,2
Kuluttajahintaindeksi, muutos,%	4,1	0,0	1,2	3,3	2,7	2,2	2,0	2,0
Julkisyhteisöjen rahoitus- asema, % BKT:sta	4,2	-2,6	-2,5	-0,9	-0,7	-0,9	-0,9	-0,9
Julkinen velka, % BKT:sta	34,1	43,8	48,4	50,1	51,3	53,0	54,6	56,2

2 Kasvun ja työllisyyden edellytykset ja esteet

Kasvun ja työllisyyden edellytyksenä on vakauden palauttaminen ja julkisen talouden saattaminen jälleen kestäväälle uralle. Rakenteellisilla uudistuksilla varmistetaan kestävämpi talous, korkea työllisyys, tiedon ja innovaatioiden tehokkaampi hyödyntäminen sekä sosiaalinen kestävyys. Näin saavutetaan Eurooppa 2020 – strategian visio eli älykäs, kestävä ja osallistava talouskasvu. Kestävän kasvun tavoite sisältää pyrkimyksen materiaali- ja energiatehokkääseen sekä vähähiiliseen talouteen.

Suomessa väestön ikääntyminen ja julkisten palvelujen heikko tuottavuuskehitys vaarantavat julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys. Työvoiman vajaakäyttö, tuotantorakenteen keskittyneisyys ja pitkälle erikoistunut vienti tekevät taloudesta haavoittuvan. Vähäinen kilpailu kotimarkkinoilla ja keskittynyt markkinarakente erityisesti palveluilla nostavat hintatasoa, mikä heikentää kuluttajien ostovoimaa ja suljetun sektorin tuottavuutta.

Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin edellä todettuja Suomen kasvun ja työllisyyden esteitä eli pullonkauloja.

2.1 Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyysvarmistaminen

Keskeiset keinot

- Työllisyysasteen nostaminen
- Kunta- ja palvelurakenteen uudistaminen
- Julkisen sektorin tuottavuuden nostaminen
- Julkisten menojen hillintä

- Verotuksen kehittäminen verotuloja lisäävästi

Julkisen talouden alijäämä supistetaan vuonna 2011 reilusti alle Euroopan unionin asettaman kolmen prosentin rajan suhteessa bruttokansantuotteeseen. Julkisen velan osuus bruttokansantuotteesta vakautetaan alle Euroopan Unionissa sovitun 60 prosentin tason. Tavoitteena on kestävyysvajeen kurominen umpeen vuosikymmenen loppuun mennessä. Tulevalla vaalikaudella tulisi tehdä sitovat päätökset tarvittavista toimenpiteistä.

Julkiset palvelut ja etuudet voidaan turvata vain, jos työllisyysaste nousee, julkisen palvelutuotannon tehokkuus paranee ja väestön terveys ja toimintakyky kohenee. Ennakoitua korkeammalla työllisyyden tasolla myös verotulot kasvavat ja työttömyysturvaan käytettävät menot laskevat. Kestävyysvajeen supistaminen edellyttää julkisen sektorin tuottavuuden parantamista mm. sähköistämällä palveluja ja automatisoimalla taustaprosesseja. Tavoitteena on, että keskeiset palvelut ovat saatavilla sähköisinä vuoteen 2013 mennessä.

Tuottavuuden parantaminen on keskeinen keino, jolla pyritään hillitsemään kuntatalouden menopaineita. Lisäksi kunta- ja palvelurakenne uudistetaan kustannustehokkaaksi ja toimivaksi. Palvelurakenteen uudistamiseen keskeisesti liittyvässä Kaste-ohjelmassa (2008 – 2011) määriteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet; osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen vähentäminen, hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen, palvelujen laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden parantaminen sekä alueellisten erojen kaventaminen.

Kestävän talouskasvun ja työllisyyden ohjelman mukaisesti julkisen toiminnan tuloksellisuuden ja tuottavuuden mittausmenetelmien kehittämiseksi käynnistetään laajamittainen arviointi- ja tutkimushanke. Julkishallinnon tietojärjestelmät sovitetaan yhteen mahdollisimman pikaisesti. Julkisen sektorin IT-konserniohjausta keskitetään ja sitä vahvistetaan. Ohjauksen kohteet ja sisältö valmistellaan laajassa yhteistyössä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa.

Hallitus on tammikuussa 2011 käynnistänyt ministeriöiden yhteisen menoinventaarion. Siinä selvitetään, voidaanko julkisille menoille asetetut tavoitteet saavuttaa alhaisemmin kustannuksin ja näin tehostaa voimavarojen käyttöä. Työn on tarkoitus valmistua kevään 2011 hallitusneuvotteluihin mennessä.

Hallitus ja työmarkkinajärjestöt ovat yhdessä selvittäneet toimia, joilla voidaan turvata työeläke-etuuksien riittävä taso, työeläkejärjestelmän rahoituksen kestävyys ja keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän nostaminen. Maaliskuussa 2011 valmistuneen selvityksen ja aikaisempien selvitysten pohjalta työmarkkinaosapuolet arvioivat, mitä johtopäätöksiä eläke- ja muun sosiaalipolitiikan kehittämiseksi on tehtävissä. Järjestöt selvittävät, onko löydettävissä yhteisymmärrys pitkäjänteisestä ratkaisusta työurien pidentämiseksi. Arviot jatko-työskentelystä ja sen suuntaviivoista annetaan hallitusohjelmaneuvoittelujen yhteydessä.

2.2 Tuotantorakenteen keskittyneisyyden vähentäminen

Keskeiset keinot

- Yritysten toimintaedellytysten parantaminen
- Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden parantaminen
- Koulutuksen ja tutkimuksen suuntaaminen vastaamaan yritysten ja rakennemuutosten tarpeita
- Työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden lisääminen
- Yritysten hallinnollisen taakan keventäminen

Hallituksen tavoitteena on, että Suomessa toimii kannattavia yrityksiä, jotka työllistävät suomalaisia ja maksavat veroja Suomeen. Harmaata taloutta on torjuttu määrätietoisesti mm. perustamalla verohallitukseen vuoden 2011 alusta pysyvä harmaan talouden selvitysyksikkö. Hallitus on maaliskuussa 2011 tehnyt periaatepäätöksen julkisten tietoaineistojen saatavuuden parantamisesta. Tavoitteena on luoda koko yhteiskunnan käyttöön avoin tietoinfrastruktuuri. Periaatepäätöksen toimenpiteillä varmistetaan tietoaineistojen saatavuus ja uudelleen käyttö yhtenäisin, selkein ja kaikille tasapuolisin ehdoin. Aineistojen tulee pääsääntöisesti olla maksuttomia.

Tuotantorakenteen monipuolistumista on tuettu eri puolelle maata perustetuilla strategisen huippuosaamisen keskittymillä ja klusteripohjaiseen verkottumiseen perustuvilla osaamiskeskuksilla. Pienten innovaatiokeskittymien vetovoima on kuitenkin jäänyt heikoksi. Kansallisen innovaatiostrategian mukaisesti innovaatiotoimintaa laajennetaan yksityisiin ja julkisiin palveluihin, eiteknologiseen kehittämiseen sekä tuomalla siihen kysyntä- ja käyttäjälähtöiset näkökulmat. Vuosille 2010 – 2013 laaditulla toimenpideohjelmalla parannetaan innovaatiopolitiikan vaikuttavuutta lisäämällä toimijoiden määrää ja hyödyntämällä innovaatioita myös yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa. Tavoitteena on luoda monipuolisia, korkeatasoisia innovaatioympäristöjä.

Uusien yritysten perustamista tuetaan yrityspalveluilla ja uudella liikeideoiden kehittämispalvelulla. Vuonna 2009 käynnistettiin mm. Vigo-yrityskiihdyttämöohjelma, jossa julkisen tuen avulla pyritään houkuttelemaan kansainvälisesti kokeneita liiketoiminnan huippuosaajia valmentamaan yrityksiä nopeaan kasvuun ja parempaan sijoituskelpoisuuteen. Yleisempänä tavoitteena on tehostaa ja kansainvälistää riskipääomamarkkinan toimintaa. Toistaiseksi kiihdyttämöyrityksiä on perustettu kuusi kappaletta ja niiden valmennuksessa on noin kaksikymmentä yritystä. Hyvinvointialan kehittämishankkeella pyritään kehittämään yrittäjyyden edellytyksiä, parantamaan tuottavuutta ja turvaamaan osaavan työvoiman saanti hyvinvointialalla.

Yritysten kansainvälistymistä edistäviä määrärahoja on lisätty tuntuvasti ja kansainvälistymiseen liittyviä palveluja parannettu. Tavoitteena on Suomen

keskeisten innovaatiotoimintaa edistävien organisaatioiden kansainvälisen Fin-Node – verkoston kehittäminen. Verkoston toiminta on vakiinnutettu Kiinassa, USA:ssa, Venäjällä ja Japanissa. Vuonna 2011 toimintaa laajennetaan Intiaan.

Runsaat uusiutuvat luonnonvarat, niiden kestävä käyttö ja luonnonvarojen hyödyntämisessä käytettävä moderni teknologia tarjoavat yhden lähtökohdan tulevalle talouskasvulle ja monipuolisemmalle tuotantorakenteelle. Metsäalan strategisella ohjelmalla tähdätään puutuotealan kansainvälisen liiketoiminnan ja jalostusarvon kasvuun yhteistyössä alan yritysten ja etujärjestöjen kanssa. Lokakuussa 2010 mietintönsä luovuttanut biotaloustyöryhmä esitti Suomen nostamista vuoteen 2050 mennessä biotalouden edelläkävijämaaksi, jossa hyvinvointi perustuu uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan ja monipuoliseen hyödyntämiseen, korkeaan jalostusasteeseen sekä luovaan osaamiseen. Työryhmän ehdotusten perusteella on tarkoitus laatia biotalousstrategia. Biotalouden edistäminen ja syksyllä 2010 valmistunut mineraalistrategia ovat osa eduskunnalle joulukuussa 2010 annettua kansallista luonnonvaraselontekoa.

Energia- ja materiaalitehokkuutta parantavat sekä ilmastomuutosta hillitsevät innovaatiot luovat edellytyksiä tuotantorakenteen monipuolistamiselle ja parantavat usein myös tuottavuutta. Tuote- ja prosessi-innovaatioiden ohella kestäväan kulutuksen edistäminen esimerkiksi asumisessa, ruoassa ja liikenteessä sisältää merkittävän potentiaalin innovatiivisille tuotteille ja palveluille.

Vihreä talous luo kasvua

Muihin teollisuusmaihiin verrattuna Suomen kansantalous perustuu poikkeuksellisen vahvasti luonnonvaroista saatavaan arvonlisään. Metsävarat ovat runsaat ja kiviaines-, mineraali- sekä turvevarannot merkittävät. Muita tärkeitä luonnonvaroja ovat puhdas vesi, viljelykelpoinen ja rakentamaton maa sekä monet luonnontuotteet. Ekosysteemipalvelujen kulttuurisia ja virkistysarvoja voidaan hyödyntää matkailussa ja hyvinvointipalveluissa. Globaalisti kiristyvässä kilpailussa luonnonvarat ovat Suomelle suuri mahdollisuus. Älykkäässä ja vastuullisessa luonnonvarataloudessa hyvinvointia ja vaurautta luodaan kestävästi huomioiden luonnonvarojen riittävyys ja kestävä käyttö.

Suomessa on asetettu tavoitteeksi siirtyminen hyvinvoivaan ja vähäpäästöiseen yhteiskuntaan, jossa päästöt on leikattu vähintään 80 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2050 osana kansainvälistä yhteistyötä. Vähäpäästöiseen yhteiskuntaan siirtyminen edellyttää merkittävää energiatehokkuuden parantamista kaikilla sektoreilla sekä lähes päästötöntä energiataloutta ja tielikennettä. Vähäpäästöisen ja resurssitehokkaan teknologian kehittäminen, kaupallistaminen ja käyttöönotto avaa uusia tuottavuuden, kasvun ja työllisyyden mahdollisuuksia. Näistä ratkaisuista voi tulla Suomen vihreän talouden yksi kivijalka.

Tuotantorakenteen monipuolistumista edistetään myös panostamalla laaja-alaisesti osaamiseen ja tutkimuksen laatuun. Tavoitteena on luoda tutkimusympäristöjä, joilla on riittävästi kriittistä massaa ja hyvät toimintaedellytykset. Yhtenä esimerkkinä resurssien keskittämisestä ja yhteistyöstä on Aalto-yliopiston sekä Suomen Akatemian ja Tekesin yhteinen tieteen ja teknologian huippututkijoiden rahoitusohjelma Finland Distinguished Professor FiDiPro-ohjelma. Tutkimuksen laatua ja alueellista innovaatiotoimintaa vahvistetaan tiivistämällä korkeakouluverkostoa.

Yritysten hallinnollista taakkaa on kevennetty hallituksen vuosia 2009 – 2012 koskevalla toimintaohjelmalla. Toimenpiteet on keskitetty yritystoiminnan kannalta raskaimpiin alueisiin kuten työnantajana toimimiseen, verotukseen, taloushallinnon raportointiin, ympäristölupiin, elintarvikkeiden turvallisuuteen ja laatuun, julkisiin hankintoihin, tilastointiin ja maatalouden tukiin. Sähköisen asioinnin kehittäminen on keskeinen keino hallinnollisen taakan keventämisessä.

Tieto- ja viestintätekniikoiden käytöllä sekä liikennejärjestelmätasolla optimoitujen hankkeiden toteuttamisella lisätään merkittävästi tuottavuutta ja vähennetään myös yritysten hallinnollista taakkaa. Asiakaslähtöisten palvelujen ja sisältöjen kehittäminen sekä laajakaistan toimivuus ovat ensisijaisen tärkeitä. Vuoden 2010 heinäkuusta lähtien yhden megan nettiyhteys on määriteltä laissa yleispalveluksi. Kansallisen laajakaistastrategian tavoitteena on, että nopeat, sadan megan laajakaistayhteydet saataisiin vuoden 2015 loppuun mennessä lähes kaikkien vakinaisten asuntojen sekä yritysten ja julkishallinnon toimipaikkojen ulottuville. Suomi nousee näin kansainvälisesti huippunopeiden yhteyksien eturintamaan. Kehitys pyritään hyödyntämään täysimääräisesti varmistamalla, että samanaikaisesti Suomeen syntyy palveluita, jotka hyödyntävät nopeiden yhteyksien tarjoamia mahdollisuuksia.

Hallituksen tavoitteena on turvata liikennejärjestelmien toimivuus ja nostaa sen tarjoamien palvelujen tuottavuutta ja vaikuttavuutta. Älyliikenteellä eli tieto- ja viestintätekniikan käytöllä liikennejärjestelmässä parannetaan liikenteen seurantaa, hallintaa ja ohjausta sekä tarjotaan tietoa kuljettajille, liikkujille ja liikennejärjestelmien operoijille.

Suomessa kulttuuri-, liikunta- ja muilla vapaa-ajanpalveluilla on merkittävä rooli. Kulttuurin toimialojen arvonlisäys oli vuonna 2008 noin 3 prosenttia bruttokansantuotteesta ja kulttuurin kulutus lähes 7 prosenttia yksityisestä kulutuksesta. Kymmenessä vuodessa kulttuuritilaisuuksiin osallistuminen ja omakohtainen taideharrastaminen on lisääntynyt kaikissa väestöryhmissä. Vuoteen 2020 mennessä, ikärakenteen ja koulutusasteen muuttuessa, kulttuurin kulutuksen arvioidaan edelleen kasvavan.

Kulttuuriyrittäjyyden edellytyksiä parannetaan ja alan työllisyyttä vahvistetaan Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelman 2007–2013 sekä Luova talous-strategian toimenpiteillä. Lisäksi parannetaan luovien alojen yrittäjien asiantuntijapalveluita, edistetään uusien

liiketoimintamallien ja rahoitusmuotojen syntymistä sekä yritysten verkosto-
maista kehittämistä yli toimialarajojen. Alan mahdollisuudet huomioidaan myös
innovaatio-, yrittäjyys- ja työllisyyspolitiikassa vahvistamalla ministeriöiden
yhteistyötä. Kulttuurivientiä kehitetään ja kulttuurin tukimuotoja uudistetaan
joustavimmiksi ja kannustavammiksi. Myös liikunta-alan yrittäjyys on kasvava
ala elintason nousun ja kasvavan elämäntapa- ja terveystietoisuuden myötä. Sitä
vahvistetaan vuoteen 2020 ulottuvalla kehittämisstrategialla.

2.3 Työvoiman täysimääräinen hyödyntäminen

Keskeiset keinot

- Työllisyysasteen nostaminen
- Koulutuksen suuntaaminen vastaamaan työvoiman kysyntää
- Työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden lisääminen
- Työurien pidentäminen
- Työllistymisen edellytysten kohentaminen

Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle helpottaa työttömyysongelmaa,
mutta voi vaikeuttaa osaavan työvoiman saantia. Työvoiman tarjontaa uhkaa
supistaa ennenaikaisesti se, että talouskriisin aikana työpaikoilla tehtiin rat-
kaisuja, joilla työntekijöitä siirrettiin työvoiman ulkopuolelle. Vaikka talous on
elpynyt suhteellisen nopeasti, laajamittaisesti käytettyjen lomautusten purka-
minen tyydyttää työvoiman tarpeen jonkin aikaa eteenpäin. Työvoiman tar-
jontaa supistaa myös suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien ja pitkäaikais-
työttömien määrä.

Yli 55-vuotiaiden työllisyysaste on noussut voimakkaasti viimeisen 20 vuo-
den aikana mm. eläkejärjestelmien muutosten vuoksi. Vuoden 2010 aikana työn-
tekijöiden tyytyväisyys työhön ja työpaikkansa on lisääntynyt, mikä yhdessä
työntekijöiden terveydentilan parantuminen kanssa on nostanut entisestään
ikäääntyneiden työllisyysastetta. Tämän kehityksen uskotaan jatkuvan.

Nuorten työllisyysilanteeseen vaikuttavat ennen kaikkea taloustilanne ja
koulutustaso. Erityinen ongelmaryhmä ovat pelkän perusasteen varassa olevat
nuoret, jotka eivät ole työllisiä tai työttömiä, mutta eivät myöskään opiskele tai
ole armeijassa. Eniten näitä syrjäytymisuhan alaisia on 15 – 19-vuotiaiden ryh-
mässä. Etsivän nuorisotyön, nuorten työpajatoiminnan sekä muiden arjenhal-
lintaa parantavien toimenpiteiden avulla pyritään saamaan jokainen nuori kou-
lutukseen ja työelämään. Nuorten yhteiskuntatakuu-palvelumallin mukaisesti
nuorille tarjotaan toimenpiteitä riittävän aikaisessa vaiheessa. Toimenpiteiden
kohteena on vuosittain noin 10 000 nuorta. Järjestelmän arvioidaan tavoitta-
van vuoteen 2020 mennessä noin 100 000 nuorta.

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten tilanne on perinteisesti ollut hyvä. Vuonna 2009 myös korkeakoulutettujen työttömyys lähti kuitenkin jyrkkään kasvuun ja on edelleen korkealla tasolla, joskaan ei tällä hetkellä kasva. Eniten työttömiä on kauppa- ja yhteiskuntatieteellisestä, tekniikan alalta sekä humanistisilta ja taidealoilta valmistuneissa.

Koulutustarjontaa ei ole täysin kyetty sopeuttamaan toimiala- ja ammatirakenteen muutoksiin. Työvoiman kysyntä kasvaa erityisesti palvelualoilla, sosiaali- ja terveystieteillä sekä johto- ja asiantuntijatehtävissä. Tilanne kärjistyy lähivuosina, kun eräillä toimialoilla siirrytään työvoiman ylitarjontatilanteesta saatavuusongelmiin. Hallituksen tavoitteena on, että jatkossa koulutustarjonta vastaa paremmin kysyntää ja siirtyminen koulutuksesta työelämään nopeutuu.

Hyvä tietopohja ja ennakointiyhteistyö helpottavat rakennemuutosten ennakoimista ja parantavat työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa. Kohtaantoongelmiä voidaan torjua myös työvoimapalveluilla ja tehokkaalla työvoimapolitiikalla.

EU-rakennerahastojen kehittämisohjelmilla vahvistetaan osaamista, osallisuutta, luovuutta ja innovatiivisuutta

Opetus- ja kulttuuriministeriö valitsi vuosille 2007-2013 keskeiset strategiset kehittämiskohteet, joista luotiin 11 valtakunnallista kehittämisohjelmaa. Ohjelmia rahoitetaan EU-rakennerahastovaroista 151 miljoonalla eurolla. Alkuvuoteen 2011 mennessä ohjelmissa on käynnistetty 179 hanketta. Pitkäjänteinen kehittäminen on kytketty osaksi laajempaa kansallista toimintaa.

Kehittämisohjelmissa edistetään osaamista ja osallisuutta sekä koulutustarpeiden ennakoimista, parannetaan muutosvalmiuksia läpi koko työuran, ehkäistään syrjäytymistä ja vahvistetaan nuorten elämän edellytyksiä. Toimenpiteillä tuetaan mm. elinikäistä oppimista. Harvaan asutuilla alueilla on kehitetty kaikkia avoimia oppimisympäristöjä.

Kehittämisohjelmissa tuetaan myös luovuutta ja innovatiivisuutta. Yrittäjyyskasvatuksella, luovien alojen yritystoiminnalla ja kolmannen sektorin ennaltaehkäiseviä hyvinvointipalveluja kehittämällä luodaan uudenlaista kilpailukykyä. Työelämän toimivuuden ja tuottavuuden lisäämiseksi kehitetään innovaatio- ja osamisympäristöjä sekä -ympäristöjä ja -verkostoja. Sosiaalisten ja kulttuuristen innovaatioiden tuntemukseen ja hyödyntämiseen on panostettu entistä enemmän.

Hallitus edistää työperäistä maahanmuuttoa sekä työvoiman ammatillista ja alueellista liikkuvuutta. Liikkuvuutta pyritään edistämään myös asuntopoliittikalla sekä vertailukelpoisilla koulutus- ja tutkintojärjestelmillä.

Työmarkkinaratkaisuisissa sovelletaan nykyisin liittokohtaisten ratkaisujen mallia. Paikallisen sopimisen mahdollisuuksia on uusissa työehtosopimuksissa laajennettu, jotta toimialojen ja yritysten tuottavuuserot palkanmuodostuksessa pystyttäisiin ottamaan huomioon. Palkankorotukset eivät kuitenkaan ole noudattaneet ala- tai yrityskohtaista tuottavuuden nousua. Vuosina 2007 – 2009 palkat nousivat vuositasolla 1-2 prosenttiyksikköä nopeammin kuin euroalueella keskimäärin. Vuonna 2010 yksikkötyökustannukset ovat kuitenkin alentuneet.

2.4 Kilpailun lisääminen

Keskeiset keinot

- Kilpailua rajoittavien esteiden poistaminen erityisesti palvelusektorilla
- Kilpailuviranomaisten resurssien ja toimintaedellytysten kehittäminen
- Julkisten hankintojen kilpailuttamisen tehostaminen

Suomen korkea hintataso viittaa kilpailun vähäisyyteen, vaikka toisaalta sitä selittävät harva asutus ja pitkät etäisyydet. Elintarviketeollisuus ja kauppa ovat keskittyneitä toimialoja, minkä vuoksi elintarvikeketjun sopimuskäytäntöjä ja keskittymistä seurataan jatkuvasti. Lainsäädäntö rajoittaa edelleen jossain määrin palvelujen tarjontaa, kuten kauppojen aukioloaikoja ja tuotevalikoimaa, vaikka säädöksiä helpotettiin vuonna 2009. Kunnalliset ja alueelliset ratkaisut voivat vähentää kilpailua rajoittamalla kauppapaikkojen saatavuutta.

Kilpailuvirasto kohdentaa voimavaransa kilpailun toimivuuden ja kansantalouden kannalta kaikkein haitallisimpiin kilpailunrajoituksiin. Tarkoitus on myös puuttua nykyistä tehokkaammin oligopolististen markkinarakenteiden muodostumiseen, jos keskittymisellä on kilpailua olennaisesti estäviä vaikutuksia.

Hallituksen tavoitteena on lisätä kilpailua selkeyttämällä, mitkä palvelut julkinen sektori tuottaa jatkossakin itse ja, milloin palvelut avataan kilpailulle. Asiakkaan valintamahdollisuuksia lisätään myös julkisella sektorilla.

Julkisen sektorin hankintatoimen sähköistämisellä tavoitellaan merkittäviä säästöjä. Samalla julkinen sektori toimii esimerkkinä ja suunnan näyttäjänä. Hallitus on antanut esityksen laiksi sähköisistä huutokaupoista ja dynaamisesta hankintamenettelystä. Nämä avaavat uusia mahdollisuuksia hankintojen tehostamiseen.

3 Kansalliset tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi

3.1 Työllisyysasteen nostaminen 78 prosenttiin

Keskeiset keinot

- Koulutuksen suuntaaminen vastaamaan työvoiman kysyntää ja rakenneuutosten tarpeita
- Työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden lisääminen
- Työurien pidentäminen
- Työllistymisen edellytysten kohentaminen
- Työelämän laadun parantaminen

Kansalliseksi tavoitteeksi on asetettu 20 - 64-vuotiaiden työllisyysasteen nostaminen vuoteen 2020 mennessä 78 prosenttiin. Tavoite on vaativa, sillä yhtä korkea 20 – 64-vuotiaiden työllisyysaste saavutettiin viimeksi laman kynnyksellä 1990, jolloin talous oli ylikuumentunut. Vuonna 2009 vastaava työllisyysaste oli 73,3 prosenttia. Työvoimaresurssien käytön tehostumista kuvaa se, että työttömyysaste laski vuonna 2020 noin 5 prosenttiin. Työllisyysasteen nostamista helpottaa jatkossa se, että työikäisestä väestä poistuu vuosittain noin 10 000 henkilöä enemmän kuin niille tulee.

Toimenpiteet työllisyysasteen nostamiseksi

Työllisyysastetta voidaan nostaa edesauttamalla työpaikkojen syntymistä koko maan alueella ja tukemalla työvoiman liikkuvuutta. Avoimille työmarkkinoille työllistymistä tuetaan yritys yhteistyöllä, palkkatuella ja kysyntälähtöisellä koulutuksella. Rakenteellista työttömyyttä vähennetään tarjoamalla

vaikeasti työllistyville töitä välityömarkkinoilla. Jäljellä oleva työkyky pyritään saamaan käyttöön mahdollisimman tehokkaasti.

Työttömiä kannustetaan osallistumaan työllistymistä ja työkykyä tukeviin toimenpiteisiin. Työelämään kuntouttamista tehostetaan nopeuttamalla kuntoutustarpeiden arviointia ja kohdentamalla toimenpiteet paremmin. Näin tuetaan sekä työelämässä olevien työssä jatkamista että työelämään pääsemistä vammaisuuden, sairauden tai muun vastaavan syyn jälkeen.

Työllisyystavoitteen saavuttamista tulee seurata erikseen naisten ja miesten osalta. Naisten laajamittaista osallistumista työmarkkinoille tuetaan hyvillä lasten ja vanhusten hoivapalveluilla, toimivalla vanhempainvapaajärjestelmällä ja joustavilla työaikatarkoituksilla. Naisten urakehitystä ja työmarkkinoille kiinnostumista voidaan edistää tukemalla miesten vanhempainvapaiden käyttöä.

Vuonna 2010 tuli voimaan nuorten työllistymistä tukevia lakeja, jotka liittyvät koulutukseen, työkokeiluun, työpalvelujen varhaisiin tukitoimiin, vuorotteluvapaan vakinaistamiseen, muutosturvan parantamiseen ja aikuis-koulutukseen.

Maahanmuuttajien työllistymiseen panostetaan uudistetun kotouttamislainsäädännön avulla. Halukkaille tehdään osaamiskartoitus, jonka avulla voidaan osoittaa oikeat koulutus- ja työllistymistoimet. Kotouttamistoimia arvioidaan vuosittain ja tärkeää on, että koulutuksen lisäksi tarjotaan työharjoittelua, oppisopimuskoulutusta ja valmistavaa koulutusta enenevässä määrin. Taide ja kulttuuri sisällytetään osaksi maahanmuuttajien kotouttamiskoulutusta. Osallisena Suomessa -kokeilun avulla uudistetaan kotoutumiskoulutus, jossa kielikoulutus on merkittävässä roolissa. Aiesopimuksilla kunnat ja valtio panostavat maahanmuuttajien nopeaan työllistymiseen. Maahanmuuttajajärjestöt ja suuret suomalaiset kansalaisjärjestöt ovat tärkeässä asemassa maahanmuuttajien työllistymisessä. Vuonna 2011 valtioneuvostossa aloitetaan monikulttuurisuuspolitiikan laajapohjainen valmistelu.

Työhyvinvointia ja työssä jatkamista voidaan lisätä tutkittua tietoa hyödyntämällä. Hallituksen asettama työhyvinvointifoorum levittää hyviä käytäntöjä yhteistyössä alan tutkijoiden, asiantuntijoiden ja työmarkkinajärjestöjen kanssa. Työurien pidentämiseksi käynnistetään myös yhteistyössä eri hallinnonalojen ja työmarkkinajärjestöjen kanssa toimenpiteitä kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käytön monipuolistamiseksi työelämässä. Liikunta- ja kulttuuriseteleillä kannustetaan työnantajia tukemaan työntekijöiden harrastustoimintaa. Näin voidaan vaikuttaa myönteisesti myös taiteilijoiden työllisyyteen ja toimeentuloon. Lisäksi toteutetaan Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2010–2014 – toimintaohjelma sekä Työyhteisöliikunta-toimintaohjelma.

Työelämän laatu ja työurien pidentäminen

Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekesin toiminta-ajatuksena on edistää teollisuuden ja palvelujen kehittymistä teknologian ja innovaatioiden keinoin. Tekes rahoittaa innovatiivisia työelämän tutkimus- ja kehityshankkeita TYKE – rahoituspalvelunsa kautta. Tavoitteena on parantaa samanaikaisesti sekä tuotavuutta että työelämän laatua.

Vuodesta 2009 lähtien Tekes on rahoittanut työelämän kehittämistä yhteensä noin 14 miljoonalla eurolla, josta 9 miljoonaa euroa käytetään kehittämishankkeisiin ja noin 5 miljoonaa euroa tutkimushankkeiden rahoittamiseen. Tekesin rahoitus kattaa puolet kustannuksista ja loput jäävät työpaikkojen vastuulle. Kehittämishankkeista voivat hakea yritykset, julkishallinnon organisaatiot ja järjestöt.

Kehittämishankkeita on ollut runsaat 150 ja tutkimushankkeita vajaat 40. Rahoitus on painottunut pieniin ja keskiuuriin yrityksiin sekä kuntien hankkeisiin. Kehittämishankkeissa työpaikkojen johto ja henkilöstö ovat yhteistyössä kehittäneet työpaikkojensa toimintatapoja. Yhteinen kehittäminen on lisännyt henkilöstön mahdollisuuksia osallistua työelämän laadun parantamiseen.

3.2 Tutkimus- ja kehitysmenot vähintään 4 prosentin tasolle

Keskeiset keinot

- Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden parantaminen, myös julkisella sektorilla
- Tutkimuksen, kehityksen ja innovaatioiden kannustimien kehittäminen
- Koulutuksen ja tutkimuksen suuntaaminen vastaamaan yhteiskunnan ja yritysten tarpeita
- Kilpailun lisääminen erityisesti palvelualoilla

Kansallisena tavoitteena on säilyttää tutkimus- ja kehitysrahoituksen taso vähintään 4 prosentissa bruttokansantuotteesta vuoteen 2020 asti. Julkista suoraan tukea pyritään suuntaamaan valikoidummin edelläkävijöihin, korostaen kokeilua ja riskinottoa.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta olennaista ei ole vain siihen käytettyjen panosten määrä, vaan rahoituksen oikea kohdentaminen ja ennen kaikkea vaikuttavuus; miten tutkimus- ja kehitystoiminnalla synnytetään uutta liiketoimintaa ja tuetaan siten talouskasvua ja työllisyyttä, lisätään kansalaisten hyvinvointia sekä mahdollistetaan esimerkiksi päästöjen vähentäminen.

Suomessa asetettiin jo vuonna 2005 kansalliseksi tavoitteeksi tutkimus- ja kehitysrahoituksen osuuden nostaminen 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Suomi on Ruotsin ohella ainoa EU-maa, joka on tähän mennessä ylittänyt EU:n

Lissabonin strategiassa asetetun 3 prosentin tavoitteen. Valtion tutkimus- ja kehitysrahoitus jaetaan pääosin korkeakouluille, tutkimuslaitoksille, Suomen Akatemialle ja Tekesille. Vuonna 2010 määrärahoja jaettiin yhteensä 1,85 miljardia euroa.

Toimenpiteet tutkimus- ja kehittämistoiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi

Kilpailu luo yrityksille ja muille toimijoille keskeisen kannustimen panostaa tutkimukseen, tuotekehitykseen ja innovaatioihin. Hallitus turvaa kilpailun toimivuuden ja edistää tutkimus- ja kehitystoimintaa. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa painotetaan aiempaa enemmän tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulosten kaupallistamista ja kansainvälistymistä.

Kansainvälisesti kilpailukykyisillä tutkimusympäristöillä houkuteltaan korkeatasoisia osaajia. Tutkimuksen infrastruktuureilla vahvistetaan tutkimuksen laatua ja edistetään kansainvälistymistä. Korkeakouluihin kehitetään kilpailuun ja kannustamiseen perustuvia tutkijan urapolkuja. Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyötä lisätään.

3.3 EU:n taakanjakosopimuksen mukaiset ilmasto- ja energiatavoitteet

Keskeiset keinot päästökauppasektorin ulkopuolella

- Taloudellisen ohjauksen, sääntelyn, neuvonnan ja kannustimien kehittäminen
- Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopolitiikan hyödyntäminen

EU:n ilmastotavoitteet on ilmasto- ja energiapaketin avulla saatettu osaksi EU:n lainsäädäntöä. Päästökauppasektorilla ei nykyisillä päästövähennysvelvoitteilla tarvita uusia keinoja päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi.

Eurooppa 2020 -strategian ilmastotavoitteiden tarkoituksena on muuntaa ympäristöhaasteet vahvuuksiksi lisäämällä materiaalien ja energiankäytön tehokkuutta sekä hillitsemällä ilmastomuutosta voimistavia kasvihuonekaasupäästöjä. Strategian yhteydessä ei aseteta uusia kansallisia tavoitteita. EU:ssa pohditaan kuitenkin edellytyksiä tiukentaa päästövähennystavoitetta, millä saattaa olla vaikutusta myös Eurooppa 2020 – strategian ilmastotavoitteeseen.

EU:n ilmasto- ja energiapakettiin liittyvän taakanjakopäätöksen mukaan vuoteen 2020 mennessä Suomen tulee vähentää päästökaupan ulkopuolisten sektoreiden kuten asumisen, liikenteen ja maatalouden kasvihuonekaasupäästöjä 16 prosenttia ja nostaa uusiutuvan energian osuus 38 prosenttiin. Energia- tehokkuuden parantamisessa pyritään EU:ssa asetettuun 20 prosentin tehos-

tamistavoitteeseen. Päästökauppasektorilla vähennetään päästöjä 21 prosenttia vuoden 2005 tasoon verrattuna.

Syksyllä 2008 hyväksytyssä kansallisessa ilmasto- ja energiastrategiassa linjattiin ilmasto- ja energiapolitiikkaa vuoteen 2020 asti. Hallituksen loppuvuodesta 2009 antama ilmasto- ja energiapoliittinen tulevaisuusselonteko täydensi strategiassa tehtyä työtä vuodesta 2020 eteenpäin asettaen pitkän aikavälin tavoitteita mm. kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja rakennusten energiatehokkuudelle.

Hallitus asetti ilmasto- ja energiastrategiassa myös Suomen energiatehokkuustavoitteet. Vuonna 2007 primäärienergian kokonaiskulutus oli 411 terawattituntia. Strategian mukaan vuonna 2020 sen arvioidaan olevan 479 terawattituntia ja tavoiteuran 430 terawattituntia. Säästötavoite on siten 49 terawattituntia, runsas kymmenen prosenttia verrattuna perusuraan eli kehitykseen ilman uusia tehostamistoimenpiteitä.

Tulevaisuusselonteon mukaan tavoitteena on leikata päästöjä vähintään 80 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2050 mennessä osana kansainvälistä yhteistyötä. Rakennuskannan energiankäytön tehostamisessa tavoitteena on, että vuonna 2030 kulutus on vähintään 30 prosenttia ja vuonna 2050 vähintään 60 prosenttia pienempi kuin nykytasolla. Rakennusten uudistuotannon energiatehokkuutta koskevia määräyksiä kiristetään vuoden 2012 alusta noin 20 prosentilla.

Kansallisen ilmasto- ja energiastrategian väliarvio tulee ajankohtaiseksi vuoden 2011 loppuun mennessä.

Toimenpiteet ilmastotavoitteen saavuttamiseksi

Hallitus on antanut useita energia- ja ilmastostrategian toimeenpanoon liittyviä lakeja ja periaatepäätöksen energiatehokkuuden edistämisestä. Näillä varmistetaan energian loppukulutuksen alentaminen ja tuetaan uusiutuvaa energiaa hyödyntävien lämmitystapojen, kuten tehokkaiden lämpöpumppujen ja pellettilämmityksen käyttöönottoa. Tavoitteena on luoda edellytyksiä myös talokohtaiselle aurinko- ja tuulienergian hyödyntämiselle. Resurssitehokkuus ja vähähiilisten tuotteiden kehittäminen ovat tärkeitä tavoitteita.

Lyhyellä aikavälillä tavoitteena on tehostaa erityisesti puun ja jätteiden biomassan käyttöä energian tuotannossa. Pidemmällä aikavälillä on tarpeen kehittää myös aivan uudenlaisia, puhtaampia biopohjaisia energiaratkaisuja, kuten biopohjaista vedyntuotantoa.

Vuoden 2010 kesällä hallitus teki periaatepäätökset lupien myöntämisestä kahden uuden ydinvoimalaitosyksikön rakentamiseen. Eduskunta on päättänyt jättää nämä päätökset voimaan. Yhtenä keskeisenä perusteluna päätöksille oli, että nämä hankkeet auttavat saavuttamaan ilmasto- ja energiastrategian päästövähennystavoitteita. Uudet ydinvoimalaitosyksiköt otettaneen käyttöön 2020-luvun alkuvuosina.

Lakisääteisen syöttötariffin arvioidaan lisäävän merkittävästi tuulivoiman käyttöä. Tuulivoiman lisärakentamista edistetään myös kaavoituksella ja sen nopeuttamiseen tähtäävillä tuilla.

Hallituksen esittämän uuden jätelain tavoitteena on vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta sekä edistää luonnonvarojen kestäväää käyttöä. Vuoden 2011 alusta jätevero laajennettiin koskemaan kaikkea kaatopaikalle toimitettavaa jätettä, joiden hyötykäyttö on teknisesti ja ympäristöperustein mahdollista. Jäteveron tasoa korotettiin asteittain niin, että vero nousee ensin vuonna 2011 ja uudelleen vuonna 2013.

Vuoden 2011 alusta tulivat voimaan lait uusiutuvan energian velvoitepake-tista ja ympäristöperusteisesta energiaverotuksesta.

Alueiden käytön suunnittelussa ja kaavoituksessa huomioidaan myös ratkaisujen vaikutukset ilmastoon. Tavoitteena on yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja rakennuskannan täydentäminen taajamissa.

Hallituksen periaatepäätös kestävästä valinnoista julkisissa hankinnoissa edellyttää, että virastot ottavat käyttöön ympäristöjärjestelmän ja viherryttävät keskeisiä hankintojaan. Tavoitteena on edistää energia- ja materiaalitehokkuutta, uusia ratkaisuja ja ympäristöinnovaatioita. Valtion keskushallinnossa hankitusta sähköstä vuonna 2010 vähintään 30 prosenttia ja vuonna 2015 vähintään 60 prosenttia on tuotettava uusiutuvilla energialähteillä.

Ympäristönsuojelulain laajempi uudistus käynnistyy vuoden 2011 aikana. Tavoitteena on edistää luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja ilmastonmuutoksen torjuntaa. Resurssitehokkuustavoitteeseen sisältyvää materiaalitehokkuutta on tarkoitus edistää materiaalitehokkuusohjelmalla. Ohjelmassa arvioitaisiin luonnonvaratuottavuuden tehostamispotentiaalia, määriteltäisiin siihen liittyviä tavoitteita sekä kehitettäisiin luonnonvaratuottavuutta kuvaavia mittareita.

3.4 Korkeakoulutuksen saaneiden osuuden nostaminen 42 prosenttiin ja koulupudokkaiden osuuden alentaminen 8 prosenttiin

Keskeiset keinot

- Koulutuksen ja tutkimuksen suuntaaminen vastaamaan työvoiman kysyntää
- Osaamisen tason nostaminen
- Koulutusjärjestelmien tehokkuuden parantaminen
- Aikuiskoulutuksen uudistaminen

Kansallisiksi tavoitteiksi vuodelle 2020 on asetettu, että 42 prosenttia 30 – 34-vuotiaista on suorittanut korkeakoulututkinnon ja, että 18 – 24-vuotiaista enintään 8 prosenttia on keskeyttänyt koulunkäynnin ennen aikaisesti.

Korkeakoulututkinnon suorittaneita koskeva tavoite on lähellä Suomen pitkän aikavälin toteutunutta tasoa. Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneiksi määritellään yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet. Eurooppa 2020 – strategiassa korkeakoulututkinnon suorittaneiksi lasketaan myös Suomessa tutkintojärjestelmästä poistetut opistoasteen tutkinnon suorittaneet. Komission laajalla määrittelyllä korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on Suomessa tällä hetkellä 45,7 prosenttia. Lähivuosina, kun 30 – 34-vuotiaiden ikäluokassa ei enää ole opistoasteen tutkinnon suorittaneita, Suomen korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä jää 37 - 38 prosentin tasolle, mutta nousee vuoteen 2020 mennessä 42 prosenttiin.

Eurooppa 2020 – strategiassa koulunkäynnin keskeyttäneiksi määritellään ne 18–24-vuotiaat, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa ja, jotka eivät ole olleet koulutuksessa viimeisen neljän viikon aikana. Suomessa ei ole komission esittämällä tavalla asetettua tavoitearvoa varhain koulunsa päättävillä. Samaa ilmiötä kuvaa Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan sisältyvä tavoite varmistaa 95 prosentille perusasteen jälkeinen tutkinto, jonka arvioidaan tarkoittavan noin 8 prosentin koulutuksen varhain päättävien osuutta. Eurostatin mukaan Suomessa 9,8 prosenttia 18 – 24-vuotiaista on ilman toisen asteen koulutusta. Suomi alittanee komission asettaman 10 prosentin tavoitearvon myös jatkossa.

Toimenpiteet koulutustavoitteen saavuttamiseksi

Osaavan työvoiman riittävä määrä on keskeistä tulevaisuuden talouskasvun kannalta. Hallituksen tavoitteena on varmistaa koulutuspaikka jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle.

Suomessa on jo vuosikymmeniä satsattu väestön korkeaan koulutustasoon ja osaamiseen. Laajalla koulutustarjonnalla on edistetty tasa-arvoa ja sosiaalista liikkuvuutta eikä vanhempien koulutustaso määritä lasten koulutustasoa samalla tavoin kuin useissa Euroopan maissa. Kansainvälisesti tarkasteltuna opintoajat ovat Suomessa kuitenkin pitkiä.

Korkeakoulututkintoja koskevan tavoitteen saavuttaminen ei edellytä aloituspaikkojen lisäämistä. Vuoteen 2020 mennessä korkeakouluihin hakeutuvien ikäluokka pienenee, jolloin opiskelupaikkoja riittää useammille. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistaminen ja opintojen suunnittelu-, ohjaus- ja seuranta-järjestelmien kehittäminen tehostavat koulutusjärjestelmiä. Siirtyminen koulutusasteelta toiselle nopeutuu, opintojen keskeyttäminen vähenee, opiskeluaajat lyhenevät ja opinnot nopeutuvat.

Hallituksen tutkimus- ja innovaationeuvoston mukaan yhdessä ikäluokan pienenemisen kanssa tutkintojen suorittaminen normaaliajassa ja läpäisyasteen nosto 75 prosenttiin mahdollistaisivat korkeakoulujen aloituspaikkojen vähentämisen laskennallisesti 10 000 aloituspaikalla. Näin voitaisiin vapauttaa arviolta 150 – 200 miljoonaa euroa. Vapautuvia voimavaroja tulee kohdentaa

opintojen tehostamiseen, korkeakoulujen painoalojen ja profiilien vahvistamiseen, tieteelliseen tutkimukseen sekä tutkijanuran edellytysten ja tutkimusympäristöjen vahvistamiseen.

Koulupudokkaiden määrää alennetaan huolehtimalla siitä, että kaikki peruskoulun päättäneet nuoret jatkavat toiselle asteelle ja suorittavat koulutuksen loppuun. Opinto-ohjausta ja opinto-ohjaajien koulutusta tehostetaan yhteistyössä koulujen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

3.5 Köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien lukumäärän vähentäminen

Keskeiset keinot

- Työllisyysasteen nostaminen
- Osaamisen tason nostaminen
- Työkyvyn edistäminen
- Työllistymisen edellytysten kohentaminen
- Julkisten palvelujen kehittäminen

Kansallisena tavoitteena on pienituloisten, köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien aseman ja erityisesti heidän työmarkkina-asemansa parantaminen.

Koko väestöstä on pienituloisia 14 prosenttia, köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elää 17 prosenttia ja vajaatyöllisiä on 6 prosenttia. Nämä joukot ovat päällekkäisiä. Aineellisen puutteen osoittimet eivät ole Suomessa keskeisiä väestön eri ryhmien vertailun ja toimenpiteiden kohdentamisen kannalta, koska laaja palvelujärjestelmä turvaa kaikille maksuttomat tai kohtuuhintaiset peruspalvelut.

Köyhyys- ja syrjäytymisriskissä ovat iäkkäät naispuoliset eläkeläiset, työttömät, yksinhuoltajat, maahanmuuttajat, vajaatyölliset ja kotona lapsia pitkään hoitavat naiset. Työssä käyvien köyhyysriski on Suomessa matala.

Pitkäaikaistyöttömien kotitalouksissa elää noin 330 000 henkilöä. Vuosina 2005 – 2009 pitkäaikaistyöttömyys väheni voimakkaasti, mutta kääntyi taas nousuun vuonna 2010. Vuoteen 2009 verrattuna pitkäaikaistyöttömyys kasvoi 39 prosenttia ja tilanteen arvioidaan edelleen pahentuvan. Suuri osa pitkäaikaistyöttömistä on 55 – 64-vuotiaita. Eläkkeelle siirtymisen takia tämä ryhmä ei kasva, vaan eniten lisääntyy 45 – 54-vuotiaiden pitkäaikaistyöttömyys. Reilut 40 prosenttia pitkäaikaistyöttömistä on pelkän peruskoulutuksen varassa. Taantumana aikana myös keskiasteen ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudet ovat kuitenkin lisääntyneet.

Kun otetaan huomioon kaikki Eurooppa-neuvostossa sovitut kriteerit eli suhteellinen köyhyysriski, aineellinen puute ja huonosti työmarkkinoille kiin-

nittyneet kotitaloudet, köyhyys- ja syrjäytymisriski koskettaa Suomessa kaikkiaan noin 900 000 henkilöä.

Eurooppa 2020 – strategian määrällinen tavoite saavutetaan Suomessa, jos köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien määrää voidaan vähentää noin 100 000 henkilöllä ja parantaa kotitalouden työmarkkina-asemaa noin 50 000 henkilön osalta.

Toimenpiteet köyhyys- ja syrjäytymisriskin torjumiseksi

Julkisilla sosiaali- ja terveystaloudilla on suuri merkitys pienituloisille kotitalouksille, koska ne osaltaan parantavat edellytyksiä osallistua työelämään. Toimenpiteet kohdistetaan tuloköyhyyden vähentämiseen, työllisyyden parantamiseen, jäljellä olevan työkyvyn tukemiseen sekä nuorten ja nuorten perheiden tukemiseen.

Sosiaali- ja terveysalan palveluja koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan parhaillaan. Uudistusten tarkoituksena on turvata palvelujärjestelmän toimivuus. Erityisesti pyritään tukemaan pientulaisia ja huono-osaisia kansalaisia.

Terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen on pitkän aikavälin toimintaa. Huono-osaisuuden ja syrjäytymisen riskeihin sekä mielenterveyden ongelmiin liittyvä työkyvyttömyys vaikuttaa työmarkkinoille pääsemiseen ja kiinnittymiseen sekä työurien katkeiluun. Näihin ongelmiin pyritään puuttumaan aktivointitoimenpiteillä ja panostamalla ennalta ehkäisyyn myös työelämän ulkopuolella olevien osalta. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuu vuosittain 15 000 – 20 000 henkilöä, jotka ovat pääosin pitkäaikaistyöttömiä.

Nuorten köyhyyden ehkäisyssä erityisenä kohderyhmänä ovat ne nuoret, jotka eivät suorita peruskoulua loppuun sekä nuoret, jotka eivät jatka opintojaan tai mene töihin. Näitä nuoria tuetaan koulujen antamalla oppilaan ohjauksella, nuorisolaissa säädetyllä etsivällä nuorisotyöllä ja paikallisten viranomaisten monialaisella yhteistyöverkostolla. Vuoden 2011 alusta ammatillista koulutusta vailla olevan täysi-ikäisen, alle 25 – vuotiaan toimeentulotuen perusosaan voidaan lisäksi tehdä 20 prosentin alennus, jos nuori on perusteettomasti kieltäytynyt koulutuksesta tai keskeyttänyt koulutuksen niin, että hän ei ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Tarkoituksena on tukea vaikeassa tilanteessa ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kouluttautumista, omatoimisuutta ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Tuen alentaminen ei kuitenkaan saa vaarantaa henkilön välttämätöntä toimeentuloa.

Vuoden 2011 alussa korotettiin kunnallisverotuksen perusvähennystä. Maa-liskuun 2011 alussa tuli voimaan perusturva parantava takuueläke ja perus- ja vähimmäisturvaetuudet sidottiin indeksiin. Takuueläke vaikuttaa alimpia eläkekeitä saavien, erityisesti työkyvyttömiä miesten ja hyvin iäkkäiden naisten toimeentuloon. Takuueläkettä tulee saamaan arviolta 100 000 – 120 000 henkilöä. Perus- ja vähimmäisturvaetuuksien indeksiin sitominen koskee vähim-

mäispäivärahoja, vanhempainrahaa, kuntoutusrahaa, lapsilisää sekä kotihoidon ja yksityishoidon tukea. Erityisesti pienituloisimpia etuuksia saavien ja lapsiperheiden toimeentulo paranee, mikä tukee hallituksen tavoitetta tuloerojen kaventamiseksi.

Edellä mainittujen toimenpiteiden vaikutukset alkoivat näkyä osin jo vuonna 2010. Perusturvan tason määräaika-arviointia koskeva laki tuli voimaan vuoden 2010 joulukuussa. Vähimmäis-, perus- ja ansioturvan tasojen keskinäinen tarkastelu sekä vähimmäis- ja perusturvan jälkeenjääneisyyden arviointi on lain voimaantulon jälkeen lakisääteistä. Arviointi on tehtävä keran neljässä vuodessa. Ensimmäinen arviointi valmistui maaliskuussa 2011.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen

Hallitus käynnisti vuonna 2008 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman, jonka tavoitteena on puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoden 2011 loppuun mennessä. Ohjelmalle valmistellaan jatkokautta, jonka tavoitteena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus kokonaan.

Ohjelman kokonaisrahoitus on 200 miljoonaa euroa, josta valtion omistama asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus kattaa investointi- ja korkotukilainoilla suurimman osan. Ohjelman toimeenpanoa varten on laadittu valtion ja 10 suurimman kaupungin kesken sopimukset, joissa kaupungit sitoutuivat rakennuttamaan tarvittavat vuokra- ja tukiasunnot, yhteensä 1 250 asuntoa. Tavoite on ylitetty ja asuntoja valmistuu yhteensä 1 697. Tukirahoituksella on lisäksi palkattu noin 200 uutta tukityöntekijää tukemaan asunnon saajia.

Tampereen teknillisen yliopiston tekemän selvityksen mukaan tehostettu tukiasuminen tuotti vuositasolla noin 211 000 euron säästön kokonaiskustannuksissa, kun vertailtiin aiemmin asunnottomina olleiden 15 asukkaan sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä ennen ja jälkeen tukiasumisen. Yhtä asukasta kohti säästö oli keskimäärin 14 000 euroa vuodessa. Ohjelmassa on saatu selviä viitteitä siitä, että turvattu, pysyvä vuokra-asunto luo edellytykset sosiaaliselle kuntoutumiselle ja kohentaa työllistymisen edellytyksiä.

Eurooppa-neuvoston vuonna 2010 Eurooppa 2020 – strategialle hyväksymät tavoitteet

Eurooppa-neuvosto on hyväksynyt Eurooppa 2020 -strategialle viisi tavoitetta, joihin on paneuduttava nopeasti. Tavoitteet liittyvät toisiinsa ja vahvistavat toinen toisiaan sekä auttavat mittaamaan edistymistä strategian täytäntöönpanossa:

1. 20 – 64-vuotiaiden työllisyysaste on pyrittävä nostamaan 75 prosenttiin muun muassa lisäämällä nuorten, ikääntyneiden työntekijöiden ja matalan taitotason työntekijöiden osallistumista sekä integroimalla paremmin lailliset maahanmuuttajat.
2. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan edellytyksiä on parannettava. Julkisten ja yksityisten investointien yhteenlaskettu osuus on pyrittävä nostamaan 3 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen.
3. Kasvihuonekaasupäästöjä on vähennettävä 20 prosentilla vuoden 1990 tasosta, nostettava uusiutuvien energialähteiden osuus 20 prosenttiin energian loppukulutuksesta ja pyrittävä parantamaan energiatehokkuutta 20 prosentilla.
4. Koulutustasoa on parannettava pyrkimällä erityisesti laskemaan koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus alle 10 prosenttiin ja nostamalla korkea-asteen tai vastaavan tason tutkinnon suorittaneiden 30 – 34 -vuotiaiden osuus vähintään 40 prosenttiin. Eurooppa-neuvosto korosti kuitenkin jäsenmaiden toimivaltaa koulutuksen alalla.
5. Sosiaalista osallisuutta on edistettävä vähentämällä köyhyyttä. EU:ssa pyritään saamaan vähintään 20 miljoonaa ihmistä pois köyhyys- ja syrjäytymisriskin piiristä. Eurooppa-neuvoston mukaan jäsenmaat saavat vapaasti asettaa kansallisia tavoitteita kolmen käytettävissä olevan indikaattorin (köyhyysriski, aineellinen puute ja työtön kotitalous) perusteella.

Eurooppa-neuvostossa sovitun mukaisesti jäsenmaat asettavat yleistavoitteiden perusteella kansalliset tavoitteensa. Kansallisissa tavoitteissa voidaan ottaa huomioon suhteelliset lähtökohdat ja kansalliset olosuhteet.

Suomen kasvua haittaavat pullonkaulat

Eurooppa-neuvoston mukaan jäsenmaiden pitää määrittää tärkeimmät kasvun pullonkaulat ja esittää kansallisissa uudistusohjelmissa, miten ne aiotaan ratkaista. EU:n talouspoliittisessa komiteassa sekä talous- ja rahoituskomiteassa käsiteltiin kaikkien jäsenmaiden kansallisia pullonkauloja. Talous- ja rahoitusasiainneuvosto vahvisti komiteoiden yksimieliset päätökset. Suomen kasvua haittaavat seuraavat pullonkaulat:

1. Suomessa tulisi varmistaa julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys erityisesti huomioiden väestön ikääntyminen, mutta samalla parantaen julkisten palvelujen tuottavuutta

Julkisten palvelujen tuottavuuskehitys on viime vuosina jäänyt jälkeen. Vastuu kehityksestä on pääasiassa kunnilla. Tuottavuuden parantaminen jatkossa on välttämätöntä, koska väestön ikääntyminen lisää julkisten palvelujen kysyntää. Julkisten palvelujen tuottavuuden parantaminen helpottaa riittävän työvoiman saantia yksityiselle sektorille.

2. Suomessa tulisi vähentää keskitetyn teollisuuden rakenteen haavoittuvuutta

Suhteellisen keskittynyt tuotannon rakenne ja pitkälle erikoistunut vienti tekevät taloudesta haavoittuvan sektorikohtaisille muutoksille. Monipuolisuutta voitaisiin edistää teknologian laajamittaisella levittämällä ja kannustamalla resurssien uudelleen jakamiseen, mukaan lukien palkanmuodostusjärjestelmä, joka ottaa paremmin huomioon toimialojen ja yritysten väliset erot tuottavuudessa.

3. Suomessa olisi varmistettava työvoiman täysimääräinen hyödyntäminen

Nuorten, maahanmuuttajien ja vähän koulutettujen työllisyysaste on perinteisesti ollut alhainen. Työuria olisi myös mahdollista pidentää. Rakenteellista työttömyyttä pahentavat alueelliset, sektorikohtaiset ja osaamisessa esiintyvät kohtaanto-ongelmat.

4. Suomessa pitäisi parantaa kilpailua palvelualoilla, mukaan lukien vähittäis- ja tukkumyynti

Korkeaa hintatasoa selittävät kilpailun heikkous kotimarkkinoilla ja keskittynyt markkinarakenne. Tämä heikentää kuluttajien ostovoimaa ja ratkaisevasti myös tuottavuutta suljetulla sektorilla.

Talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat

EU:ssa hyväksytyt talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat ohjaavat jäsenmaita tekemään oikeansuuntaista talous- ja työllisyyspolitiikkaa. Perustamissopimuksen mukaan jäsenmaiden politiikan pitää olla suuntaviivojen mukaista.

Jos jäsenmaan talouspolitiikka ei ole talouspolitiikan laajojen suuntaviivojen mukaista, komissio voi antaa maalle varoituksen ja neuvosto suosituksia. Työllisyyspolitiikan osalta neuvosto voi antaa suosituksia.

Tässä liitteessä on kuvattu yleisellä tasolla vuonna 2010 hyväksytyjen suuntaviivojen sisältöä. Suuntaviivoihin sisältyvä ohjaus on ryhmitelty Eurooppa 2020 – strategian mukaisesti. Ensimmäisessä luvussa on strategian yleistavoitteeseen eli talouskasvuun liittyvä ohjaus. Sen jälkeen suuntaviivat on ryhmitelty strategian viiden tavoitteen mukaisesti.

Talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat löytyvät virallisessa muodossa EU:n nettisivuilta.

1. EU:n suuntaviivojen ohjaus vakauden ja talouskasvun varmistamiseksi

Suomen, kuten muidenkin jäsenmaiden, tulisi varmistaa julkisen talouden laatu ja kestävyys sekä poistaa kansantalouden epätasapaino.

Julkisen talouden kestävyys edellyttää EU:n vakaus- ja kasvusopimuksessa määritellyn keskipitkän aikavälin tavoitteen saavuttamista. Siihen asti, kunnes velkasuhde on vakaasti laskusuunnassa, tavoitearvo pitäisi ylittää. Julkisen talouden vakauttaminen olisi aloitettava viimeistään vuonna 2011.

Menojen kasvua pitää hillitä ja asettaa etusijalle kasvua lisäävät menot kuten koulutus, osaaminen ja työllistyvyys, tutkimus- ja kehitysmenot, innovointi sekä investoinnit nopeisiin internetyhteyksiin, energian liitännäverkkoihin ja liikennetyhteyksiin sekä infrastruktuuriin.

Verojärjestelmillä pitää suosia työllisyyttä, ympäristöä ja kasvua. Veronkorotukset tulee kohdistaa ympäristölle haitalliseen toimintaan. Vero- ja etuusjärjestelmien pitää kannustaa työntekoon.

Kansallisia budjettikehyksiä tulee lujittaa. Julkisten menojen laatua pitää parantaa. Julkisen talouden kestävyyttä parannetaan pienentämällä julkista velkaa, uudistamalla ikääntymiseen liittyviä eläke- ja terveydenhuoltomenoja sekä lisäämällä työllisyyttä ja korottamalla tosiasiallista eläkeikää.

Kansantalouden kestäväntä epätasapainoa tulisi välttää. Rakennemuutoksia pitää kohdentaa pitkäaikaisen kilpailukykyyn puutteen taustalla oleviin syihin, mm. finanssipoliittikkaan, palkkakehitykseen sekä hyödyke-, työ- ja rahoituspalvelumarkkinoihin.

Hintavakaudelle, keskipitkän aikavälin tuottavuuskehitykselle sekä työmarkkinoiden neuvottelujärjestelmille ja kustannuskehitykselle on luotava hyvät reunaehdot.

Kilpailukykyyn varmistamiseksi julkisen sektorin palkkakehityksen on oltava suunnan näyttäjänä yksityisen sektorin maltillisille palkankorotuksille. Palkoissa, ml. minimipalkat, on otettava huomioon osaamistaso sekä paikalliset, alueelliset, sektorikohtaiset ja yritysten väliset erot.

Kaikkiin euromaihin, myös Suomeen, kohdistuu erityisen suuria odotuksia kansantalouden vakauden osalta, joskin poliittiset haasteet, niiden merkitys ja kiireellisyys vaihtelevat huomattavasti maista riippuen.

Liiketoimintaympäristön parantaminen edellyttää julkisen hallinnon uudistamista, yritysten hyvän hallintotavan tehostamista, sisämarkkinoiden esteiden ja tarpeettomien hallinnollisten rasitteiden poistamista, yhteen toimivia sähköisiä viranomaispalveluja, veroesteiden poistamista, yrittäjyyden edistämistä sekä vakaita ja yhdennettyjä rahoituspalvelumarkkinoita ja rahoituksen saatavuuden helpottamista.

Julkisilla hankinnoilla voidaan kannustaa erityisesti pk-yrityksiä innovointiin ja tukea siirtymistä resurssi- ja energiatehokkaaseen talouteen. Jäsenmaiden on noudatettava markkinoiden avoimuuden, läpinäkyvyyden ja tehokkaan kilpailun periaatteita.

2. EU:n suuntaviivojen ohjaus työllisyyden parantamiseksi

Työvoimaosuuden kasvattamisessa on hyödynnettävä EU:n joustoturvan periaatteita ja rahastoja. Myös työpaikkojen sisäiseen joustoturvaan on kiinnitettävä riittävästi huomiota yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa.

Epävarmoinhin työsuhteisiin, vajaatyöllisyyteen ja laittomaan työntekoon täytyy puuttua. Ammatillisesta liikkuvuudesta on palkittava. Työpaikkojen ja työehtojen laatua on parannettava. Työssäkäyvien köyhyyttä on torjuttava ja edistettävä sekä työterveyttä että – turvallisuutta. Riittävä sosiaaliturva täytyy varmistaa myös määräaikaissä työsuhteissa oleville ja itsenäisille ammatinharjoittajille.

Työvoimapalveluja täytyy vahvistaa yksilöllisillä palveluilla sekä kaikille avoimilla varhaisilla ja ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä.

Työn kannustavuutta on lisättävä. Palkkaneuvotteluille ja työvoimakustannusten kehitykselle on luotava asianmukaiset perusedellytykset, jotka ovat johdonmukaisia hintavakauden ja tuottavuuden kehityksen kanssa.

Vero- ja etuusjärjestelmien täytyy edistää aktiivisena ikääntymistä, sukupuolten välistä tasa-arvoa ja samapalkkaisuutta, samoin kuin nuorten, vammaisten ja osatyökykyisten, laillisten maahanmuuttajien ja muiden heikom-

massa asemassa olevien ryhmien pääsyä työmarkkinoille. Järjestelmiä on uudistettava niin, että ne nostavat työvoimaosuutta ja lisäävät työvoiman kysyntää.

Työn ja yksityiselämän yhteensovittamisella on nostettava nuorten, iäkkäiden työntekijöiden ja naisten työllisyysastetta. Tämä edellyttää kohtuuhintaisia hoitopalveluita ja työn innovatiivista organisointia. Uusien työntekijöiden pääsyä työmarkkinoille ei saa vaikeuttaa. Itsenäistä ammatinharjoittamista, yrittäjyyttä ja työpaikkojen luomista, mm. vihreässä työllisyydessä ja hoitoalalla on edistettävä, samoin sosiaalista innovointia.

Työmarkkinaosapuolten kanssa yhdessä on laadittava järjestelmiä, joilla nuoria autetaan saamaan ensimmäinen työpaikka, työkokemusta tai jatkokoulutusmahdollisuuksia. Työttömien nuorten tilanteeseen on puututtava nopeasti.

Kuluttajansuojan avulla on varmistettava hyvin toimivat, avoimet ja kilpailukykyiset tavara- ja palvelumarkkinat. Etenkin rahoituslalla on syvennettävä sisämarkkinoita ja sääntelyjärjestelmää sekä edistettävä tasapuolisia toimintaedellytyksiä globaaleilla rahoitusmarkkinoilla. Sisämarkkina- ja kilpailusäännöt täytyy panna täytäntöön ja varmistaa niiden valvonta. Alueellisia eroja täytyy vähentää.

Nyky aikaista, innovatiivista, monipuolista, kilpailukykyistä, vähähiilistä sekä resurssi- ja energiatehokasta teollista perustaa täytyy tukea ja helpottaa tarvittavia rakenneuudistuksia kustannustehokkaalla tavalla. Elinkeinoelämän ja sidosryhmien kanssa täytyy tehdä tiivistä yhteistyötä ja kannustaa yrityksiä yhteiskuntavastuuseen.

3. EU:n suuntaviivojen ohjaus tutkimuksen ja kehityksen lisäämiseksi

Kansallisia tutkimus-, kehitys- ja innovointijärjestelmiä on uudistettava, jotta ne varmistavat julkisille investoinneille hyvät toimintapuitteet. Järjestelmien täytyy edistää voimakasta kasvua, mutta ottaa samalla kustannustehokkaasti huomioon merkittävimmät yhteiskunnalliset haasteet (ml. energia, resurssitehokkuus, ilmastonmuutos, biologinen monimuotoisuus, sosiaalinen ja alueellinen yhteenkuuluvuus, väestön ikääntyminen, terveys ja turvallisuus).

Julkisilla investoinneilla täytyy edistää yksityisen tutkimuksen ja kehityksen rahoittamista. Uudistuksilla täytyy kannustaa huippuosaamista ja älykästä erikoistumista sekä edistää tieteellistä luotettavuutta. Yliopistojen, tutkimuslaitosten ja julkisten, yksityisten ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä täytyy vahvistaa yhteistyötä sekä kotimaassa että kansainvälisellä tasolla. Tiedon levittämisen mahdollistavien infrastruktuurien ja verkkojen kehitys on varmistettava.

Tutkimuslaitosten ohjausjärjestelmillä on kehitettävä kustannustehokkuutta ja tuottavuutta. Korkeakoulututkimusta on uudistettava ja kehitettävä maailmanluokan infrastruktuureja sekä helpotettava niihin pääsyä. Tutkijoiden ja opiskelijoiden urakehitystä ja liikkuvuutta on edistettävä. Rahoitus- ja hankintajärjestelyjä on yksinkertaistettava rajat ylittävällä yhteistyöllä, osaamisen siirrolla ja kilpailulla.

Tutkimus, kehitys- ja innovaatiopolitiikoissa on otettava huomioon myös EU-yhteydet ja rahoitus. Näin voidaan lisätä julkisten ja yksityisten resurssien yhdistämistä niillä aloilla, joilla EU tuo lisäarvoa. Lisäksi toiminnassa saavutetaan riittävä mittakaava ja vältetään pirstaloitumista.

Innovointi on sisällytettävä kaikkiin merkittäviin politiikan aloihin ja edistettävä innovointia laajassa merkityksessä (ml. myös muut kuin teknologiset innovaatiot).

Yksityissektorin investointeja tutkimukseen ja innovointiin voidaan edistää monilla tavoilla:

- parantaa innovoinnin reunaehtoja, kuten liiketoimintaympäristöä, kilpailukykyisiä ja avoimia markkinoita sekä kulttuuriteollisuuden ja luovien toimialojen merkittävää taloudellista potentiaalia,
- yhdistää kustannustehokkaita verokannustimia ja muita rahoitusvälineitä toimenpiteisiin, joilla helpotetaan yksityisen rahoituksen saantia (ml. riskipääoma) erityisesti pk-yritysten osalta,
- vauhdittaa kysyntää erityisesti ekoinnovoinnin osalta vihreiden julkisten hankintojen ja yhteen toimivien standardien avulla,
- edistää innovaatiomyönteisiä markkinoita ja sääntelyä
- suojata ja hallinnoida immateriaalioikeuksia tehokkaasti, kohtuuhintaisesti ja toimivasti.

Osaamiskolmion osien (koulutus, tutkimus, innovointi) on tuettava ja täydennettävä toisiaan.

Kansalaisten laaja-alaisesta osaamisesta täytyy huolehtia, koska sitä tarvitaan kaikenlaiseen innovointiin, ml. ekoinnovointiin. Luonnontieteellisen, matemaattisen tai teknologia-alan tutkinnon suorittaneita täytyy olla riittävästi.

Digitaalisten sisämarkkinoiden nopealle kehittämiselle täytyy luoda asianmukaiset reunaehdot. Nopeiden internetyhteyksien leviämistä ja käyttöä täytyy edistää. Julkisen rahoituksen on oltava kustannustehokasta ja sillä on korjattava markkinahäiriöitä noudattaen teknologianeutraaliuden periaatetta. Verkon rakentamisen kustannuksia voidaan vähentää julkisten töiden koordinoitua tehostamalla.

Nykyaikaisten, helppopääsyisten verkkopalvelujen levittämistä ja käyttöä voidaan edistää sähköisillä viranomaispalveluilla, allekirjoituksella, henkilöllisyydellä ja maksujärjestelmillä. Aktiivista osallistumista digitaaliseen yhteiskuntaan voidaan tukea edistämällä pääsyä kulttuurisisältöihin ja -palveluihin esim. tiedotusvälineiden ja digitaalisen lukutaidon avulla sekä edistettävä turvallisuuteen ja luottamukseen perustuvaa ilmapiiriä.

4. EU:n suuntaviivojen ohjaus ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi

Talouskasvu täytyy irrottaa resurssien käytöstä ja muuntaa ympäristöhaasteet kasvumahdollisuuksiksi. Luonnonvaroja on käytettävä tehokkaammin. Tämä

auttaa myös ehkäisemään ympäristön tilan heikkenemistä ja varmistaa biologisen monimuotoisuuden.

Maa-ilmalaajuisten hiili- ja resurssirajoitusten lisääntyessä uusien yritysten ja työpaikkojen luominen voidaan varmistaa rakenneuudistuksilla. Integroituilla ja toimintakykyisillä sisäisillä energiemarkkinoilla varmistetaan sähkö- ja kaasutoimitukset ilman pullonkauloja.

Päästöjen vähentäminen ja energiatehokkuuden parantaminen edellyttää markkinalähtöisten välineiden, myös tukien, laajaa hyödyntämistä. Päästöjen vähentämiseksi ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi on tuettava kestävä kehitystä sekä työpaikkoja ja resurssitehokkuutta kustannustehokkaalla tavalla, tehostettava uusiutuvien energialähteiden ja vähähiilisten ilmastonmuutokseen sopeutuvien teknologioiden käyttöä, suosittava ympäristöystävällisempiä ja yhteen liitettyjä liikennemuotoja sekä edistettävä energian säästöä ja ekoinnointia.

Ympäristön kannalta haitalliset tuet on poistettava ja varmistettava kustannusten ja hyötyjen tasapuolinen jakautuminen.

Tarvitaan sekä sääntelyä että muita ohjauskeinoja ja verotusta, esim. EU:n laajuisia tuotteiden ja rakennusten energiatehokkuusstandardeja, erilaisia merkintöjä ja vihreitä julkisia hankintoja. Näin voidaan kannustaa tuotanto- ja kulutusmallien muuttamiseen kustannustehokkaalla tavalla, edistää kierrätystä, parantaa energia- ja resurssitehokkuutta sekä siirtyä turvalliseen ja kestäväan vähähiiliseen talouteen. Täytyy myös varmistaa edistyminen kohti kestävämpiä liikennemuotoja sekä turvallinen ja puhdas energiantuotanto. Samalla on hyödynnettävä eurooppalaista synergiaa ja otettava huomioon kestäväan maatalouden panos.

Älykkäillä, tasokkaammilla ja täysin yhteen liitetyillä liikenne- ja energiainfrastruktuureilla sekä tieto- ja viestintätekniikalla voidaan parantaa tuottavuutta, varmistaa infrastruktuurihankkeiden koordinoitu toteuttaminen ja tukea avointen, kilpailukykyisten ja integroitujen verkkomarkkinoiden kehitystä.

5. EU:n suuntaviivojen ohjaus koulutuksen parantamiseksi

Tuottavuuden ja työllisyyden parantaminen edellyttää, että osaaminen ja ammattitaito vastaavat työmarkkinoiden tarpeita. Laadukkaan perusopetuksen ja houkuttelevan ammattikoulutuksen lisäksi jokaista aikuista on kannustettava elinikäiseen oppimiseen. Maahanmuutto- ja kotouttaminen vaativat kohdennettuja toimenpiteitä.

Hankitut pätevyyydet täytyy tunnustaa ja poistaa esteet työntekijöiden ammatilliselta ja alueelliselta liikkuvuudelta. Luovuutta, innovointia ja yrittäjyyttä on edistettävä laaja-alaisten taitojen hankkimisella. Erityisesti on tuettava heikon tai vanhentuneen ammattitaidon omaavia, iäkkäiden työntekijöiden työllistymistä ja korkeasti koulutettujen koulutuksen, taitojen ja kokemuksen lisäämistä, ml. tutkijat ja naiset, jotka tekevät työtä tieteen, matematiikan ja teknologian aloilla.

Yhdessä työmarkkinaosapuolten ja yritysten kanssa on parannettava koulutukseen pääsyä, tehostettava koulutusta ja sellaista ammatinvalinnanohjausta, jossa annetaan tietoa uusista avoimista työpaikoista ja mahdollisuuksista, edistetään yrittäjyyttä ja ennakoidaan osaamistarpeita.

Valtion, yksityishenkilöiden ja työnantajien yhteisellä rahoituksella on edistettävä investointeja henkilöresurssien ja taitojen kehittämiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Osaamisen kehittämisellä ja ennakkoinnilla pitää tunnistaa ongelmat ja tehostaa koulutusjärjestelmien reagointia työmarkkinoiden nykyisiin ja uusiin tarpeisiin, kuten vähähiiliseen ja resurssitehokkaaseen talouteen. Tarvittaessa on käytettävä EU-rahastoja. Työvoiman kysyntää lisäävät politiikat voisivat täydentää investointeja inhimilliseen pääomaan.

6. EU:n suuntaviivojen ohjaus köyhyyden torjumiseksi

Työllistymismahdollisuuksien parantaminen on olennaista, kun ehkäistään ja vähennetään köyhyyttä sekä edistetään osallistumista yhteiskunta- ja talouselämään. Tarvittaessa on käytettävä Euroopan sosiaalirahastoa ja muita EU:n rahastoja.

Toimenpiteillä on turvattava yhtäläiset mahdollisuudet mm. kaikkien saatavilla oleviin korkealaatuisiin, kohtuuhintaisiin ja kestäviin palveluihin erityisesti sosiaalialalla. Julkiset palvelut (ml. verkkopalvelut) ovat tässä suhteessa tärkeitä.

Syrjintää täytyy torjua tehokkaasti. Sosiaalista syrjäytymistä voidaan torjua ihmisten voimavaraistamisella, vähentämällä pitkäaikaistyöttömyyttä ja ehkäisemällä työssäkäyvien köyhyyttä. Tämä edellyttää sosiaaliturvajärjestelmien parantamista, elinikäistä oppimista ja kokonaisvaltaisia toimenpiteitä, jotta ihmisille voidaan tarjota mahdollisuuksia eri elämänvaiheissa ja suojella heitä syrjäytymiseltä.

Sosiaalista yhteenkuuluvuutta voidaan vahvistaa uudistamalla sosiaaliturvajärjestelmiä, ml. eläketurvajärjestelmät ja pääsy terveydenhuoltoon, varmistamalla riittävä toimeentulotuki ja palvelut. Järjestelmät tulee kuitenkin pitää taloudellisesti kestäväällä pohjalla. Osallistumista yhteiskuntaan ja työmarkkinoille tulee rohkaista.

Etusjärjestelmien tulisi varmistaa toimeentuloturva työelämän siirtymätilanteissa ja vähentää köyhyyttä erityisesti niissä ryhmissä, joissa sosiaalisen syrjäytymisen riski on suurin. Tällaisia ryhmiä ovat yksinhuoltajaperheet, vähemmistöt ml. romanit, vammaiset ja osatyökykyiset, lapset ja nuoret, iäkkäät naiset ja miehet, lailliset maahanmuuttajat ja asunnottomat. Yhteisötaloutta ja sosiaalisia innovaatioita on edistettävä kaikkein heikoimmassa asemassa olevien tueksi. Kaikkien toimenpiteiden tulisi samalla edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Talouspolitiikan koordinaatio

Euroopan Unionissa on koordinoitu jäsenmaiden talouspolitiikkoja jo lähes kaksikymmentä vuotta. Työllisyyspolitiikan koordinaatiosta sovittiin 1990-luvun lopulla. Koordinaatio perustuu osittain perussopimuksen säädöksiin, osittain poliittisiin sopimuksiin tai molempiin, kuten vakaus- ja kasvusopimus.

Kaikessa koordinaatiossa on kysymys siitä, kuka päättää ja, tehdäänkö päätös täysin itsenäisesti vai EU:ssa sovitun kehikon puitteissa.

Tämän liitteen luvussa 1 kuvataan se kansallisten politiikkojen yhteensovittaminen, johon jokainen jäsenmaa on sitoutunut liittyessään EU:n jäseneksi. Päätöksenteon yhteensovittaminen eli koordinaatio talouspolitiikan, verotuksen ja työmarkkinakysymysten osalta perustuu tällöin EU:n perussopimukseen. Yhteiset päätökset sitovat jäsenmaita. Jäsenmaat raportoivat vuosittain EU:lle tekemistään päätöksistä. EU ohjaa jäsenmaita suuntaviivoilla, asetuksilla ja direktiiveillä. Jäsenmaiden päätöksentekoa ohjataan myös suosituksilla. Sanktioita voidaan määrätä vain liiallisen alijäämän perusteella.

Koordinaatio voi perustua myös poliittisiin sopimuksiin. Vakaus- ja kasvusopimus perustuu sekä lainsäädäntöön että Eurooppa-neuvoston poliittiseen sopimukseen. Tämä kokonaisuus kuvataan luvussa 2.

Poliittisiin sopimuksiin perustuva koordinaatio kuvataan luvussa 3. Tässä luvussa kuvataan myös Eurooppa 2020 strategia ja sen viitekehys, eurooppalainen ohjausjakso. Luvussa 4 kuvataan valmisteilla olevaa, lainsäädäntöön ja sopimuksiin perustuvaa koordinaatiota. Tässä on osittain kysymys komission johdolla tapahtuvasta koordinaatiosta, osittain jäsenvaltioiden välisestä sopimisesta.

1. Perussopimuksen mukainen koordinaatio

Talouspolitiikka

Perussopimuksen mukaan yhteinen etu vaatii jäsenmaiden talouspolitiikkojen yhteen sovittamista. Yhteensovittaminen tapahtuu komission valmistelun pohjalta neuvostossa.

Jäsenmaiden talouspolitiikkaa ja sitä koskevaa päätöksentekoa ohjataan talouspolitiikan laajoilla suuntaviivoilla. Suuntaviivoista päätetään komission

esityksen pohjalta neuvostossa. Nykyiset 6 suuntaviivaa hyväksyttiin vuonna 2010 ja ne ovat voimassa vuoteen 2014.

Taluspoliitikkojen yhteensovittaminen edellyttää, että jäsenmaat raportoivat taluspoliitikastaan komissiolle. Perussopimuksen mukaan raportointi tapahtuu vakaus- tai lähentymisohjelmalla. Euromaat antavat vakausohjelman ja muut EU-maat lähentymisohjelman. Komission kertomuksen perusteella neuvosto arvioi, onko jokaisen jäsenmaan taluspoliitikka yhdessä hyväksytyjen laajojen suuntaviivojen mukaista. Jos näin ei ole tai, jonkin maan taluspoliitikka voi vaarantaa talous- ja rahaliiton moitteettoman toiminnan, komissio voi antaa kyseiselle maalle varoituksen. Neuvosto voi antaa maalle tarpeellisia suosituksia, jotka neuvosto voi päättää julkistaa.

Perustamissopimus asettaa jäsenmaiden taluspoliitikalle selvät raamit; julkisen talouden alijäämä ei saa ylittää 3 prosenttia eikä julkinen velka 60 prosenttia bruttokansantuotteesta. Liiallinen alijäämä käynnistää perussopimuksen mukaiset toimenpiteet: Komissio laatii tilanteesta kertomuksen, antaa siitä lausunnon jäsenmaalle ja ilmoittaa asiasta neuvostolle. Jos neuvosto päättää, että jollakin maalla on liiallinen alijäämä, neuvosto antaa ensin suosituksia, vaatii sitten tarpeellisia toimenpiteitä määrääjässä ja voi lopuksi määrätä jäsenmaalle sanktioita eli tekemään korottoman talletuksen tai määrätä maalle sakkoja.

Euromaita koskevat erityissäädökset tulivat voimaan vuoden 2009 alusta. Säädöksillä tehostetaan euromaiden talousarvioita koskevan kurinalisuuden yhteensovittamista ja valvontaa.

Verotus

EU:n toimivalta on verotuksen osalta rajattu sisämarkkinoiden toimivuuteen. Verotusta koskevat päätökset vaativat aina yksimielisyyttä.

Sisämarkkinoita suojaava verotuksen perussääntö kieltää määräämästä muiden jäsenmaiden tuotteille korkeampia veroja tai maksuja kuin kotimaisille tuotteille.

Välillisessä verotuksessa eli arvonlisä-, ympäristö- ja valmisteverotuksessa EU:lla on laaja toimivalta. Näiden verojen osalta tavoitteena on jäsenmaiden lainsäädäntöjen yhdenmukaistaminen. Välillisessä verotuksessa on hyväksytty useita direktiivejä. Direktiivi velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot.

Välittömässä verotuksessa eli tulo-, omaisuus- ja yritysverotuksessa päätösvalta kuuluu ensisijaisesti jäsenmaille. Perussopimuksen mukaan tavoitteena on lainsäädäntöjen lähentäminen. Tähän mennessä on hyväksytty vain muutama yksittäistä asiaa koskeva direktiivi. Yritysveropohjan koordinoitua koskeva direktiiviehdotus annettiin maaliskuussa 2011.

Taluspoliitikan laajoihin suuntaviivoihin sisältyy myös verotusta koskeva suositus: Jos veroja on korotettava, siihen olisi mahdollisuuksien mukaan yhdistettävä verojärjestelmien muuttaminen työllisyyttä, ympäristöä ja kasvua suo-

sivammiksi siirtämällä verorasitusta ympäristölle haitallisen toiminnan verottamiseen. Vero- ja etuusjärjestelmillä olisi lisättävä työnteon kannustavuutta.

Työmarkkinat

Perussopimuksen mukaan yhteinen etu vaatii myös jäsenmaiden työllisyyspolitiikkojen yhteen sovittamista. Jäsenmaat raportoivat EU:lle työllisyyspolitiikastaan ja ovat sitoutuneet noudattamaan neuvoston hyväksymiä työllisyysuuntaviivoja, joiden on oltava talouspolitiikan suuntaviivojen mukaisia.

Työllisyysuuntaviivoja on 4 ja myös ne hyväksyttiin vuonna 2010. Päätöksenteossa kuultiin Euroopan parlamenttia, talous- ja sosiaalikomiteaa, alueiden komiteaa ja työllisyyskomiteaa. Työllisyysuuntaviivat vahvistetaan vuosittain, mutta poliittisella tasolla on sovittu, että nykyiset suuntaviivat ovat voimassa vuoteen 2014.

Perussopimuksen mukaan EU tukee ja täydentää jäsenmaiden toimivaltaa erikseen määrättyillä, pääosin työntekijöiden suojeluun liittyvillä aloilla. Näillä aloilla EU voi antaa vähimmäistasoa koskevia direktiivejä. Palkkaus, yhdistymisvapaus, lakko-oikeus ja työsulkuoikeus on jätetty tämän listauksen ulkopuolelle. EU:lla ei siten ole toimivaltaa näillä aloilla.

Ammatillinen järjestäytymisvapaus ja kollektiivinen neuvotteluoikeus on turvattu ILO:n yleissopimuksissa ja YK:n ihmisoikeussopimuksissa. Nämä oikeudet on todettu myös EU:n perusoikeuskirjassa; työntekijöillä ja työnantajilla tai näiden järjestöillä on oikeus neuvotella ja tehdä työ- ja virkaehtosopimuksia sekä ryhtyä eturistiriitatilanteissa etujensa puolustamiseksi työtaistelutoimiin, lakko mukaan lukien.

2. Vakaus- ja kasvusopimus

Vakaus- ja kasvusopimuksesta päätettiin vuonna 1997. Se koostuu Eurooppa-neuvoston päätelmästä ja kahdesta, jäsenmaita suoraan sitovista asetuksista. Toinen asetus koskee julkisyhteisöjen rahoitusaseman valvonnan sekä talouspolitiikan valvonnan ja yhteensovittamisen tehostamista (1466/1997), toinen liiallisia alijäämiä koskevan menettelyn täytäntöönpanon nopeuttamista ja selkeyttämisestä (1467/1997). Ensin mainitun asetuksen mukaan jäsenmaiden julkisen talouden on oltava keskipitkällä aikavälillä lähellä tasapainoa tai ylijäämäinen.

Vakaus- ja kasvusopimuksen asetuksia lievennettiin vuonna 2005. Tavoitteena oli vahvistaa jäsenmaiden sitoutumista pitkällä aikavälillä ja lisätä sopimuksen joustavuutta lyhyellä aikavälillä. Keskipitkän aikavälin tavoitteesta poikkeaminen sallittiin huomioimalla mm. pitkän aikavälin kestävyyttä tukevat rakenteelliset uudistukset, kuten eläkeuudistukset.

3. Poliittisiin sopimuksiin perustuva koordinaatio

Lissabonin strategia

Vuonna 2000 päätettiin Lissabonin kasvun ja työllisyyden strategiasta. Tavoitteeksi asetettiin, että EU on vuonna 2010 maailman kilpailukykyisin talous, jossa miesten työllisyysaste on 70 prosenttia ja naisten 60 prosenttia. Tutkimus- ja kehitysmäärärahojen osalta tavoitteeksi asetettiin niiden nostaminen 3 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Vuonna 2005 Lissabonin strategian painoarvoa lisättiin kytkemällä se talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivoihin.

Vakaus- tai lähentymisohjelman lisäksi jäsenmaat sitoutuivat raportoimaan rakennepolitiikastaan vuosittain ns. Lissabon-ohjelmilla.

Eurooppa 2020 – strategia

Komission käynnisti uuden kasvu- ja työllisyysstrategian valmistelun EU:ssa vuonna 2009 keskellä rahoitus- ja talouskriisiä. Talouspolitiikan koordinaatiota päätettiin vahvistaa, koska EU-maat selvisivät kriisistä yhdessä sovittujen, poikkeuksellisten tukitoimien avulla.

Eurooppa-neuvosto päätti kesäkuussa 2010 uudesta talous- ja työllisyysstrategiasta. Vuoteen 2020 ulottuvan Eurooppa 2020 -strategian visiona on älykäs, kestävä ja osallistava talouskasvu. Strategiassa on vahvistettu viisi EU:n yleis-tavoitetta, jotka koskevat työllisyyttä, tutkimus- ja kehitysmenoja, ilmastoa ja energiaa, koulutusta ja köyhyyden vähentämistä. Jokainen jäsenmaa asettaa vastaavat kansalliset tavoitteet ottaen huomioon suhteelliset lähtökohtansa ja kansalliset olosuhteensa. Kansalliset tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ne saavutetaan, kuvataan kansallisissa Eurooppa 2020-ohjelmissa.

Talous- ja rahoitusasianneuvosto vahvisti vuoden 2010 kesäkuussa jokaisen jäsenmaan osalta sen talouskasvun edellytykset ja esteet eli pullonkaulat. Kansallisissa ohjelmissa kuvataan myös ne toimenpiteet, joilla pullonkaulat poistetaan.

Vuonna 2010 hyväksytyt talouspolitiikan ja työllisyyden suuntaviivat ovat keskeinen väline, jolla varmistetaan Eurooppa 2020 – strategian tavoitteiden saavuttaminen ja pullonkaulojen poistaminen. Ne antavat Eurooppa 2020 – strategialla oikeudellisen sitovuuden.

Eurooppa 2020 – strategiaan liittyy 7 komission ehdottamaa lippulaivaa: 1. Innovaatiounioni, 2. Nuoret liikkeelle hanke, 3. Eurooppalainen digitaalistrategia, 4. Resurssitehokas Eurooppa, 5. Globalisaation aikakauden teollisuuspolitiikka, 6. Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma ja 7. Euroopan köyhyydentorjuntafoorumi. Eurooppa-neuvosto totesi maaliskuussa 2010, että komissio kehittää edelleen toimia, joita se ehdottaa toteutettavaksi EU-tasolla, erityisesti lippulaivahankkeiden avulla.

Eurooppalainen ohjausjakso

Talouspolitiikan koordinaation vahvistamiseksi talous- ja rahoitusasianneuvosto päätti vuoden 2010 heinäkuussa eurooppalaisen ohjausjakson käynnistämistä vuoden 2011 alusta.

Komissio antaa vuosittain tammikuussa kasvuselvityksen, jonka perusteella Eurooppa-neuvosto määrittelee maaliskuussa tärkeimmät talouspoliittiset haasteet ja antaa jäsenmaille strategista ohjausta. Huhtikuussa jäsenmaat raportoivat talous- ja työllisyyspolitiikastaan EU:lle vakaus- tai lähentymisohjelmalla ja kansallisilla Eurooppa 2020-ohjelmilla. Näissä ohjelmissa on otettu huomioon Eurooppa-neuvoston antama ohjaus. Kesäkuussa komissio antaa maakohtaisia suosituksia, jotka neuvosto hyväksyy kesäkuussa.

Ohjausjakso toi uuden piirteen talouspolitiikan koordinaatioon; maakohtaisilla suosituksilla pyritään vaikuttamaan myös kansalliseen budjettipolitiikkaan.

Komission kasvuselvitys

Komissio antoi ensimmäisen kasvuselvityksen 12.1.2011. Siinä luetellaan kymmenen, kolmeen ryhmään jaettua kiireellistä toimenpidettä, jotka jäsenmaiden ja EU:n pitäisi toteuttaa vuosina 2011 ja 2012.

Kasvun makrotaloudelliset edellytykset

1. Julkisen talouden tiukka tervehtyttäminen
2. Makrotalouden epätasapainotilojen korjaaminen
3. Rahoitusalan vakauden turvaaminen

Työmarkkinoiden elvyttäminen ja uusien työpaikkojen luominen

4. Työstä on tehtävä houkuttelevampi
5. Eläkejärjestelmät kaipaavat uudistamista
6. Työttömät takaisin työelämään
7. Työsuhteiden turvallisuus ja joustavuus tasapainoon

Kasvuun etupainotteisesti tehokkain toimenpitein

8. Sisämarkkinoiden mahdollisuudet on hyödynnettävä
9. Yksityinen pääoma kasvun vauhdittajaksi
10. Kustannustehokkaat energialähteet

4. Vireillä olevat toimenpiteet talouspolitiikan koordinaation vahvistamiseksi

Vuonna 2010 EU:ssa käynnistettiin useita toimenpiteitä, joilla pyritään vahvistamaan talouspolitiikan koordinaatiota erityisesti euroalueella.

Käsittelyssä on komission ehdotus lainsäädäntöpaketiksi, joka perustuu pitkälti Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan van Rompuyn työryhmän ehdotuksiin. Pakettiin kuuluu kuusi lainsäädäntöehdotusta, jotka muodostavat uuden talouden ohjausjärjestelmän; vakaus- ja kasvusopimuksen asetusten muutokset, kolme uutta asetusehdotusta ja budjettikehikoita koskeva direktiiviehdotus.

Tavoitteena on laajentaa kokonaistaloudellista valvontaa kaikille keskeisille politiikka-alueille. Ennaltaehkäisevään osaan liittyisi mm. makrotalouden epätasapainoista hälyttävä mekanismi, jossa euromaille voitaisiin ns. käänteisellä määräänemmistöpäätöksellä liittää myös sanktioita. Korjaava osa velvoittaisi jäsenmaita, joissa on liiallinen epätasapaino, raportoimaan tilanteestaan ja ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin. Maa tekisi itse ehdotukset tarvittavista toimenpiteistä ja neuvosto hyväksyisi ehdotuksen. Maiden velkatilanne huomioitaisiin nykyistä paremmin.

Jäsenmaiden velkatilanne on nostanut pysyvän kriisinhallintamekanismin valmistelun keskeiseen asemaan.

Vuonna 2010 julkaistiin myös Mario Montin sisämarkkinastrategia ja siihen liittyvä komission toimintaohjelma. Helmikuussa 2011 keskusteluun nousi Saksan ja Ranskan esittämä hallitusten päämiesten kilpailukykypaketti.

Vuoden 2011 helmikuun Eurooppa-neuvosto korosti euro-alueen kilpailukyvyyn tärkeyttä talouspolitiikan koordinoinnissa. Euroalueen ulkopuoliset maat voivat halutessaan osallistua tähän koordinaatioon. Kaikista lisätoimista sopiminen ja toteutus tullaan tekemään perussopimuksen mukaisesti. Maaliskuussa 2011 pidetyssä ylimääräisessä euroalueen päämiesten kokouksessa hyväksyttiin euroa koskeva sopimus talouspolitiikan koordinaation vahvistamisesta sekä kilpailukyvyyn ja lähentymisen edistämisestä. Eurooppa-neuvosto vahvisti tämän Euro Plus-sopimuksen maaliskuun lopulla.

Talouspolitiikan koordinaation lisäksi pyritään sopimaan myös verotuksesta. Verotusta koskevia toimenpiteitä esitetään Montin sisämarkkinastrategiassa, komission toimintaohjelmassa ja kasvuselityksessä, mutta myös kilpailukykypaketissa ja Euro Plus-sopimuksessa. Niissä korostetaan tarvetta poistaa sisämarkkinoilta veroesteitä, kehittää arvonlisäverotusta, yhtenäistää yritysveropohjaa ja parantaa ympäristöverotuksen vaikutuksia kasvuun ja työllisyyteen. Komission kasvuselityksen mukaan välilliset verot edistävät kasvua tehokkaammin kuin välittömät verot, ja on parempi laajentaa veropohjaa kuin korottaa veroastetta. Kaikkien jäsenmaiden olisi asetettava etusijalle siirtyminen pois työn verottamisesta, jotta voidaan lisätä työvoiman kysyntää ja edistää kasvua. Talouden toisen palkansaajan osallistumista työmarkkinoille olisi tuottava veroetusjärjestelmien, joustavien työjärjestelyjen ja lastenhoitojärjestelyjen avulla. Talous- ja rahoitusasian neuvosto korosti kuitenkin 15.2.2011

päätelmissään, että verotus kuuluu jäsenmaiden toimivaltaan. Jos veroja on korotettava, ensisijassa on nostettava välillisiä veroja ja laajennettava veropohjaa. Perusteettomat verotuet ja suorat tuet on poistettava.

Kilpailukyvyn parantamisen yhteydessä on tuotu esille myös työsuhteen vähimmäisehtoja ja palkanmäärittystä koskevia kysymyksiä. Työsuhteen vähimmäisehtojen osalta EU voi antaa vähimmäistasoa koskevia direktiivejä. Sen sijaan palkkauksen osalta EU:lla ei ole toimivaltaa. Suomessa palkkaus kuuluu työ- ja virkaehtosopimusten piiriin eikä valtio voi puuttua yksittäisten työehtosopimusmääräysten sisältöön, esimerkiksi palkankorotusten tasoon. Tuomioistuimien on ainoa, jolla on toimivaltaa todeta käsiteltävänä olevassa asiassa yksittäisen työehtosopimusmääräyksen olevan syrjivänä mitätön. Palkkoja tai palkankorotusten kohdentumista koskevia määräyksiä ei voida tarkastella työehtosopimuksesta erillisenä kysymyksenä.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 09 160 01
Telefaksi 09 160 33123
www.vm.fi

14a/2011
Valtiovarainministeriön julkaisu
Huhtikuu 2011

ISSN 1459-3394 (nid.)
ISBN 978-952-251-164-5 (nid.)
ISSN 1797-9714 (pdf)
ISBN 978-952-251-165-2 (pdf)

VM:N
JULKAISUSARJAN
TEEMAT:

Budjetti
Hallinnon kehittäminen
Kunnat
Ohjaus ja tilivelvollisuus
Rahoitusmarkkinat
Taloudelliset ja
talouspoliittiset
katsaukset
Valtion työmarkkinalaitos
Verotus